

E 143/18/10.

ÚJSZÖVETSÉGI FÜZETEK

SZERKESZTI ÉS KIADJA: Dr. ERDŐS KÁROLY
EGYETEMI NY. R. TANÁR. DEBRECEN, EGYETEM

10. FÜZET

1943

TARTALOM: Erdős Károly: Az újszövetség debreceni kiadásai 1—26. I. Nyelvjárási jellegzetességek 2—10 (hangváltozásokban mennyiségi tekintetben 2—8; minőségi tekintetben 8—10), II. Nyelvtani szempontból különbségek 11—20 (vegyes jelenségek 12, helyesírás 13—16, sajtóhibák 16—18, áthatvanhetes kiadvány 19), III. Szövegkritika 20—23, IV. Az egyes könyvek tartalomjegyzéke (23—26). Név- és tárgymutató a tíz füzethez. 27—29.

Az újszövetség debreceni kiadásai.

Tanulmányom címe: Az újszövetség debreceni kiadásai. Legszívesebben azt mondanám: A debreceni bibliák. Debreceni biblián azonban csak a Komáromi Csipkés György fordítását érthetnők, mivel e fordítás készítője debreceni születésű és itteni professzor volt s a biblia is Debrecen költségén jelent meg, de nem Debrecenben, hanem Leydenben. Debrecenben nem is jelent meg ó- és újszövetséget magában foglaló Szentírás, csupán az újszövetség látott itt napvilágot a Károli Gáspár fordításában.

Címlap szerint az újszövetségnek hat debreceni kiadásáról tudunk. Az *első 1749-ben* jelent meg. Ennek a debreceni Kollégiumban lévő példányát használtam. A *másik 1767-ben*; ennek a pápai Kollégiumban lévő példányát rendelkezésemre bocsátotta a könyvtár buzgó őre: Dr. Pongrácz József professzor. A *harmadik* ugyancsak *1767-ben*, amelynek édesapám tulajdonát tévő példányát használtam. E három kiadás kis nyolcadrét alak, mindegyik 717 lap. A *negyedik kiadás 1789-ben* jelent meg, nyolcadrét alak, 720 lap. Egy példánya tulajdonomban van. Az *ötödik 1799-ben*, szintén nyolcadrét alak; ennek azt a példányát használtam, amelyik a Révész Imre-Kálmán-Könyvtárból jutott a debreceni egyetemi könyvtár tulajdonába, nyolcadrét alak, 720 lap. A *hatodik kiadás 1821-ben* került ki sajtó alól, nyolcadrét alak, 672 lap. Egy példánya tulajdonomban van.

Ha e hat kiadás szövegét egymással egybevetjük, azt látjuk, hogy az évtizedek folyamán előállott nyelvtani, vagy sajtós ortográfiától eltekintve, aránylag nincs közöttük sok különbség, úgyhogy elmondhatjuk bizvást, hogy az 1767-től készült kiadások mind az 1749-i kiadvány után készültek, esetleg úgy, hogy a megelőző kiadvány volt az újabb kiadás kéz-

írata. Mindenik kiadvány egyoszlopos; nem úgy, mint a mai újszövetségek, amelyek túlnyomóan kéthasábosak. Beosztás tekintetében annyi különbség van köztük, hogy a parallel helyek az 1821-i kiadásban a lap alján, a többiben minden vers után külön-külön találhatók.

Gondos és alapos vizsgálat után tény az, hogy az 1749-es kiadás alapjául a Misztótfalusi Kis Miklós 1685-ben Amsterdamban készült kiadványa szolgált, tehát az akkori idők szerint a legmodernebb Károli-szöveget vették alapul, nem pedig a vizsolyi (1590), sem a hanai (1608), avagy az oppenheimi (1612) kiadást. E tény megállapítása után az is nyilvánvaló, hogy nem szolgálai módon nyomtatták le az amsterdami szöveget. Eltérés található

- I. nyelvjárási jellegzetességekben;
- II. nyelvtani, továbbá
- III. szövegkritikai szempontból, valamint
- IV. az egyes bibliai részeket megelőző tartalom szövegében.

I.

Nyelvjárási jellegzetességek.

A debreceni kiadású bibliák nyelve a debreceni nyelvjárási irodalmi alakja. Így tehát, ha összehasonlítjuk az alapul szolgáló Tótfalusi Kis Miklós (rövidítve: TKM) szövegével, különböző eltéréseket találunk a két kiadás nyelve között. Az összehasonlításoknál az első alak a debreceni 1749-es kiadásból való, a második TKM-é.

Az egyes szavaknál nem veszem külön az egyes alakokat, pl. vettem, vetted, vette, hanem ezek közül csak valamelyiket. Aki részletekben akar utána nézni, úgyis megkeresheti a szót az újszövetség jelzett helyén. Az 1749-es kiadásban nincs ő, csak ö. A *dőlt szám* azt jelenti, hogy abban a versben egyszerűen többször fordul elő a jelzett szó.

1. A hangváltozásokban mennyiségtani különbségek:

A) a magánhangzók használatában:

a) hosszabb a debreceni, mint TKM

α) névszókban:

akár — akar Mk 6, 56. L 19, 42. R 12, 6. 7. 14, 8. 1K 3, 22. 10, 31. 12, 13. E 6, 8. F 1, 18. 20. Kol 1, 16. 1P 2, 13. 14.; akárki — akarki Mt 16, 26.; akármely — akarmely; Mt 6, 27. 1Ti 2, 8.; akármí — akarmi Mt 12, 36. E 4, 14.; akármínémű — akarminémű Mt 9, 35.; bíbor — bíbor Jel 19, 8. 14.; bírása — bírása Jk 4, 11.; búja — buja 2P 2, 18.; bújálkodás — bujálkodás G 5, 19. E 4, 19. 5, 18. Tt 1, 6. 1Jn 2, 16. Jd 4. 7. (de bujálkodás olvasható R 13, 13. 1P 4, 3. 4.); bújaságok — bujaságok R 1, 27. Kol 3, 5.

1Ti 5, 6.; *búsulás* — *busulás* R 2, 8. Jel 19, 15.; *fulánk* — *fulánk* 1K 15, 55. 56. Jel 9, 10.; *felfúvalkodás* — *felfuvalkodás* 2K 12, 20.; *hír* — *hir* Mt 4, 24. 9, 26. 31. 14, 1. 24, 6. Mk 1, 28. 4, 27. 13, 7. L 4, 14. 8, 34. ACs 21, 24. 26. 31. R 1, 8. 16, 19. F 4, 8., de már TKM-nál is *hír* Mt 8, 33. Mk 7, 25. L 4, 37. 7, 17. 13, 1. ACs 2, 6. 11, 22.; *híres* — *hires* Mk 6, 14. Jn 7, 4. ACs 21, 39. R 16, 7. F 1, 13.; *hivatal* — *hivatal* ACs 10, 29. R 1, 1. 1K 1, 1. 12. 13. 17. 23. 24. 26. 30. 7, 20. E 4, 1. 4. F 3, 14. 2Th 1, 11. 2Ti 1, 9. Zsi 3, 1. 2P 1, 10.; *hivatalos* — *hivatalos* Mt 20, 16. 22, 3. 4. 8. 14. L 14, 7. 17. 24. R 1, 6. 7. 8, 28. 1K 1, 2. 24. Zsi 9, 15. Jd 1. Jel 17, 14.; *hivő* — *hivő* Mk 9, 23. Jn 20, 27. ACs 11, 21. 16, 15. R 1, 16, 10, 4. 1K 1, 21. 14, 22. G 5, 22. 1Th 1, 7. 1Ti 1, 16.; *hívek* — *hívek* E 1, 1. 2Th 1, 10. 1Ti 4, 3. 10. 12. Jel 2, 13. 3, 14. 17, 14.; *híven* — *híven* 3Jn 5.; *hívséget* — *hívséget* Tt 2, 10.; *hízelkedő* — *hízelkedő* R 16, 18. 1Th 2, 5.; *hizlalás* — *hizlalás* Kol 2, 23.; *Húsvéti* — *Husvéti* Mt 26, 2. 17. 18. 19. 27, 62. Mk 14, 1. 12. 14. 15. 16. L 2, 41. 22, 7. 8. 11. 13. 15. Zsi 11, 28.; *iga* — *iga* ACs 15, 10. 2K 6, 14. G 5, 1. 1Ti 6, 1. (de pl. M^o 11, 29. 30.-ban az 1749-es is *iga* alakot ír); *ige* — *ige* Mt 13, 19. 20. 21. 22. 23. Mk 2, 2. 4, 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 33. L 1, 2. 4, 4. 8, 12. 13. 15. ACs 6, 4. 10, 44. 11, 19. 13, 44. 46. 14, 25. 16, 6. R 10, 8. 17. E 5, 26. F 1, 14. 1Th 1, 6. 1Ti 4, 5. 2Ti 4, 2. Tt 2, 8. Zsi 4, 2. Jk 1, 22. 23. 1P 2, 8. 3, 1.; *ígéret* — *igéret* L 24, 49. ACs 1, 4. 2, 39. 13, 23. 2K 1, 20. 7, 1. G 3, 17. 18. 19. 21. 22. 29, 4. 28. E 1, 13. 2, 12. 3, 6. 6, 2. 1Ti 4, 8. 2Ti 1, 1. Zsi 4, 1. 2. 6, 12. 13. 15. 17. 7, 6. 8, 6. 9, 15. 10, 23. 36. 11, 9. 11. 13. 17. 33. 39. 2P 1, 4. 3, 4. 9. 13. 1Jn 2, 25. (de már pl. *igéret* van G 3, 16. 4, 23.); *ítélet* — *itélet* Mt 5, 21. 7, 2. 10, 15. 11, 22. 24, 12. 18. 20. 36. 41. 42. 23, 23. Mk 3, 29. 6, 11. 12, 40. L 10, 14. 11, 31. 32. 42. 12, 56. 20, 47. Jn 5, 22. 27. 30. 7, 24. 8, 16. 9, 39. 16, 8. 11. ACs 8, 33. 24, 25. 26, 6. R 2, 2. 3. 5. 5, 18. 11, 33. R 14, 13. 1K 4, 3. 5, 12. 13. 6, 2. 5. 14, 32. 2K 5, 16. 2Th 1, 5. Tt 3, 11. Zsi 6, 2. 9, 27. 10, 27. Jk 2, 13. 3, 1. 17. 1P 4, 17. 2P 2, 9. 11. 1Jn 4, 17. Jd 6. 15. Jel 14, 7. 15, 4. 16, 7. 18, 10. 19, 2. 20, 4. 13.; *kerítés* — *kerítés* Jel 21, 12.; *kézkenő* — *kezkenő* Jn 20, 7.; *kigyó* — *kigyó* Mt 3, 7. 7, 10. 12, 34. 23, 33. Mk 16, 18. L 3, 7. 10, 19. 11, 11. Jn 3, 14. ACs 28, 3. 4. 5. R 3, 13. 1K 10, 9. 2K 11, 3. Jel 9, 19. 12, 9. 14. 15. 20, 2., de TKM is *kigyó* Mt 10, 16.; *kiméllés* — *kiméllés* Tt 1, 13.; *kin* — *kin* L 16, 23. ACs 12, 19. Jel 18, 7. 10. 15.; *kinlódás* — *kinlódás* Jel 14, 11.; *kints* — *kints* Mt 12, 35. 13, 44. 19, 21. 27, 6. Mk 10, 21. L 6, 45. 12, 21. 33. 34. 18, 22. 2K 4, 7. 12, 14. Kol 2, 3. 1Ti 6, 19. 2Ti 1, 12. 14. Zsi 11, 26. Jk 5, 3.; *kivánatos* — *kivánatos* F 4, 1.; *kivánság* — *kivánság* Mt 5, 28. 15, 28. Mk 4, 19. L 22, 15. 23, 25. Jn 8, 44. 56. R 1, 24. 6, 12. 7, 7. 8. 8, 4. 27. 13, 14. 15, 23. 2K 7, 7. 11. G 5, 16. 24. E 2, 3. 4, 22. Kol 3, 5. 1Th 2, 17. 4, 5. 1Ti 6, 9. 2Ti 2, 22. 3, 6. 4, 3. Tt 2, 12. 3, 3. Jk 1, 14. 15, 4, 1. 3. 1P 1, 12. 14, 2, 11. 4, 2. 3. 2P 1, 4. 2, 10. 3, 3. 1Jn 2, 16. 17. Jd 16. 18. Jel 18, 14.; *míve* — *míve* Zsi 1, 10. 2, 7.; *míves* — *míves* Mt 20, 1. 2. 8. L 20, 9. 10. 14. 16. ACs 18, 3. 2Ti 4, 14.; *Napnyúgatról* — *Napnyúgatról* Mt 8, 11. 24, 27. L 12, 54. 13, 29. ACs 27, 19. Jel 21, 13.; *nekik* — *nekik* Mk 7, 9. 14, 25. Jn 7, 3.; *nyíl* — *nyíl* (főnév) E 6, 16. Zsi 12, 20.; *nyugalmat* — *nyugalmat* Mt 12, 43. L 11, 24. ACs 7, 49. 2K 2, 12. Jel 14, 11.; *nyúghatatlan(ul)* — *nyúghatatlan(ul)* 2Th 3, 11. 1Ti 5, 13.; *nyúgodalmas* — *nyúgodalmas* 1Ti 2,

2.; *nyugodalom* — *nyugodalom* Mt 11, 29. L 11, 24. 2 K 7, 5. 2 Th 1, 7. Zsi 3, 11. 18. 4, 1. 3. 5. 6. 8. 10. 11.; *pólgár* — *polgár* ACs 22, 28. (ez azonban valószínűleg sajtóhiba, mert a többi helyen: ACs 21, 39. 25, 23. F 3, 20. *polgár* olvasható); *rútság* — *rutság* Jd 13.; *szín* — *szin* ACs 17, 26. Jel 1, 15. 2, 18. 6, 8. 16. 9, 17.; *szív* — *sziv* Mt. 5, 8. 28. 6, 21. 9, 4. 12, 35. 13, 15. 19. 15, 8. 18. 19. 18, 35. 19, 8. 22, 37. 24, 48. Mk 2, 6. 8. 3, 5. 4, 15. 6, 52. 7, 6. 19. 21. 8, 17. 10, 5. 11, 23. 12, 30. 33. 16, 14. L 1, 17. 51. 66. 2, 19. 35. 3, 15, 4, 18. 5, 22. 6, 45. 8, 12. 15. 9, 47. 10, 27. 12, 34. 45. 16, 15. 21, 14. 34. 24, 25. 32. 38. Jn 12, 40. 13, 2. 14, 1. 27. 16, 22. ACs 1, 24. 2, 26. 37. 46. 4, 32. 5, 3. 4. 7, 23. 39. 51. 54. 8, 21. 22. 37. 11, 23. 13, 22. 14, 17. 15, 8. 9. 16, 14. 21, 13. 28, 27. R 1, 21. 24. 2, 5. 15. 29. 5, 5. 6, 17. 8, 27. 9, 2. 10, 1. 6. 8. 9. 10. 16, 18. 1K 4, 5. 7, 37. 14, 25. 2K 1, 22. 2, 4. 3, 2. 3. 15. 16. 4, 6. 6, 11. 12. 13. 7, 3. 8, 16. 9, 7. G 4, 6. E 3, 17. 4, 18. 5, 19. 6, 5. 6. 22. F 2, 1. 20. 4, 7. Kol 2, 2. 3, 15. 16. 22. 23. 4, 8. 1Th 2, 4. 3, 13. 5, 14. 2Th 2, 17. 3, 5. 1Ti 1, 5. Fil 7. 12. 20. Zsi 3, 8. 10. 12. 15. 4, 7. 12. 8, 10. 10, 16. 22. 11, 27. 13, 9. Jk 1, 8. 26. 3, 14. 4, 8. 5, 5. 8. 1P 1, 22. 3, 4. 15. 2P1, 7. 19. 2, 14. 1 Jn 3, 17. 19. 20. 21. Jel 2, 23. 17, 17. 18, 7. (de TKM is *szív* Mt 12, 34. Zsi 10, 22); *tekintet* — *tekintet* 2Ti 2, 14. Jel 4, 3. 20, 19. (de TKM is: *tekintetes* Jk 1, 11.); *tíntával* — *tintával* 2K 3, 3.; *téntával* — *tintával* 2Jn 12. 3Jn 13.; *tsikorgással* — *tsikorgással* 2P 3, 10.; *útálatos* — *utálatos* L 16, 15. Tt 1, 16.; *útálatosság* — *utálatosság* Mt 24, 15. Mk 13, 14. Jel 17, 4. 5. 21, 27.; *vigasztalás* — *vigasztalás* Mt 2, 18. L 6, 24. ACs 4, 36. 9, 31. R 15, 4. 5. 1K 14, 3. 31. 2K 1, 3. 4. 5. 6. 7. 7, 4. 7. 13. Kol 2, 2. 1Th 3, 7. 2Th 2, 16.; *vigasztaltatás* — *vigasztaltatás* L 2, 25. 2K 1, 6. 7, 13. Kol 4, 11. Fil 7. Zsi 6, 18.; *vigyázás* — *vigyázás* 2K 6, 5. 11, 27.; *zúgását* — *zugását* Jn 3, 8. Jel 1, 15. 9, 9., de TKM is hosszú ú-val írja Jel 18, 22. 19, 6.

β) igékben :

bé(fogad) — *be(fogad)* Mk 9, 37. (de már L 10, 38.-ban TKM is: *bé-fogadá*), *bé...* 1Th 1, 6., de már pl. Mk 7, 36. *bemenvén* — *bémenvén* (a többi debreceni kiadásban e helyen is *bé...*); *bír* — *bir* Mt 5, 5. 19, 29. 25, 34. L 21, 19. ACs 4, 34. 20, 32. 1K 6, 9. 7, 30. 2K 6, 10. 1Ti 3, 5. 5, 14. Jel 1, 18. 2, 27. 12, 5. 19, 15. 21, 7., de TKM-nál is hosszú ACs 8, 27. 1K 7, 4. 37. 1T 4, 4.; *bízik* — *bizik* Mt 9, 2. 22. 12, 21. 14, 27. 21, 33. 25, 21. 23. 27, 43. Mk 10, 24. 13, 34. L 8, 48. 11, 22. Jn 2, 24. 5, 36. 16, 33. 17, 4. 8. ACs 6, 3. 14, 3. 26. 15, 40. R 3, 2. 15, 12. 1K 9, 17. 2K 1, 9. 7, 16. G 2, 7. F 3, 3. 4. Kol 1, 25. 1Th 2, 4. 1Ti 1, 11. 4, 10. 5, 5. 2Ti 2, 2. 3, 14. Tt 1, 3. Fil 21. 1P 1, 8. 3, 5., de TKM-nál is hosszú L 16, 11. 12. 2K 10, 7.; *bújálkodik* — *bujálkodik* 1Ti 5, 11. Jk 5, 5. 2P 2, 7.; *fertéztet* — *fertezett* Mk 7, 15. 18. 20. 23. Jn 18, 28. ACs 21, 28. 24, 6. Zsi 12, 15. (de az 1749-es is *fertezett* alakot használ pl. Mt 15, 11. 18. 20. Mk 7, 2. ACs 10, 28. 1K 8, 7. 15, 33. Tt 1, 15. Jd 8. Jel 3, 4. 14, 4. 21, 27.); *Feszítsd-fel* — *Feszítsd fel* L 23, 21.; *fúvalkodik* — *fuvalkodik* R 11, 20. 1K 4, 6. 18. 19. 5, 2. 13, 4. 2K 11, 20. Kol 2, 18. 1Ti 3, 6. 6, 17. 2Ti 3, 4. 2P 2, 18. Jd 16., de az 1749-es is rövid u-val: *felfuvalkodik* 1K 8, 1.; *fúvallotta* — *fuvallotta* Jel 9, 1.; *hijédenének* — *hijendenének* L 8, 12.; *hínt* — *hint* Zsi 9, 13., de az 1749-es is rövid Mt 13, 4. 21, 8. Mk 4, 14. 15. s viszont TKM hosszú alakot ír Mk 4,

15.-ben.; *hívom* — *hívom* (és összetételei) Mt 2, 23. 4, 21. 9, 13. 10, 3. 25. 13, 55. 22, 43. 23, 8. 10. 26, 36. 27, 8. 47. Mk 1, 20. 2, 17. 10, 49. 11, 17. 15, 35. L 1, 32. 35. 36. 76. 5, 32. 14, 8. 10. 12. 13. 15, 19. 21. 19, 2. 29. 22, 25. Jn 1, 43. 4, 16. 9, 18. ACs 1, 12. 23. 2, 21. 7, 14. 9, 14, 21. 10, 22. 29. 13, 2. 15, 37. 16, 10. 27, 16. R 9, 26. 10, 12. 13. 14. 1K 1, 2. 9. 7, 15. 17. 18. 20. 21. 22. 24. 10, 27. 2K 1, 23. G 1, 6. 15. 5, 13. Kol 3, 15. 4, 11. 1Th 4, 7. 5, 24. 2Th 2, 14. 1Ti 6, 12. 2Ti 1, 9. 2, 22. Zsi 5, 4. 9, 2. 11, 8. 16. 24. Jk 5, 14. 1P 2, 9. 21. 3, 9. 5, 10. 2P 1, 3. 1Jn 3, 1. Jel 11, 8. 19, 9. 11., de TKM is hosszú alakot használ L 14, 9. 12. 16. 16, 2. 18, 16. Jn 1, 49. 11, 28. 13, 13. ACs 22, 16. R 9, 25. G 5, 8. 1Th 2, 12., viszont az 1749-esben is rövid ACs 10, 5. 13, 1. 14, 12.; *hívattatott* — *hívattatott* 1K 1, 9. E 4, 1. 4.; *hivének* — *hivének* ACs 14, 2.; *hizlal* — *hizlal* L 15, 23. 27. 30. Jd 12.; *ígér* — *ígér* ACs 7, 5. R 4, 21. 2 K 9, 5. G 3, 14. Tt 1, 2. Jk 1, 12. 2, 5. 2P 2, 19. 1Jn 2, 25.; *igéz* — *igéz* G 3, 1.; *itélem* — *itélem* Mt 7, 1. 2. L 6, 37. 7, 7. 43. 12, 57. 20, 35. 23, 24. Jn 5, 22. 30. 7, 24. 8, 15. 16. ACs 3, 13. 13, 46. 16, 15. 19, 27. R 3, 4. 1K 4, 1. 3. 4. 5. 9. 5, 3. 6, 2. 3. 7, 26. 10, 15. 30. 11, 13. 31. 14, 24. 29. 2K 2, 1. 9, 5. 11, 5. E 5, 10. F 1, 10. 2, 3. 25. 3, 7. 1Th 3, 1. 2Th 1, 5. 1Ti 1, 12. 2Ti 4, 1. Zsi 3, 3. 4, 12. 10, 29. 30. 11, 11. 26. 13, 4. Jk 2, 4. 11. 12. 4, 12. 1P 1, 17. 2, 23. 4, 5. 2P 1, 13. Jel 11, 18. 19, 2. 11. 20, 12.; *kínoz* — *kínoz* Mk 5, 7. Jel 14, 10. 20, 10., de TKM-nál is hosszú az í: ACs 22, 29.; *kínlódik* — *kínlódik* Jel 12, 2.; *kíván* — *kíván* Mt 12, 7. 39. 13, 17. 16, 4. 27, 15. Mk 8, 12. 10, 51. L 10, 24. 11, 16. 15, 16. 16, 21. 17, 22. 22, 15. 31. 23, 8. Jn 8, 56. ACs 3, 14. 13, 7. 20, 33. 23, 26. 26, 29. R 1, 11. 7, 7. 9, 3. 10, 1. 12, 14. 13, 9. 15, 20. 1K 1, 22. 4, 12. 7, 18. 19. 10, 6. 14, 1. 12. 2K 5, 2. 4. 8. 13, 9. G 5, 26. F 1, 23. 2, 26. 4, 17. 1Th 2, 8. 3, 6. 1Ti 3, 1. 3. 8. 6, 10. 2Ti 1, 4. Tt 1, 7. Fil 13. Zsi 6, 11. 11, 16. Jk 4, 2. 1P 1, 12. 2, 2. 5, 2. 3Jn 2. 9. Jel 9, 6., de TKM-nál is *kíván* L 5, 39. 11, 29.; *légyen* — *legyen* (és összetételei) Mt 5, 45. 48. 6, 7. 8. 16. 25. 31. 34. 10, 16. 19. 12, 33. 18, 7. 24, 44. Mk 6, 50. L 12, 11. 22. 35. 36. 40. 21, 7. Jn 9, 39. 12, 36. 14, 3. 17, 11. 19, 21. 22. 23. 24. ACs 4, 30. 6, 3. 15, 29. 16, 37. 21, 28. 27, 22. 25. R 1, 20. 8, 8. 12, 10. 11. 12. 13. 16. 15, 5. 16, 2. 19. 1K 1, 10. 4, 16. 17. 5, 7. 7, 23. 10, 7. 20. 11, 1. 12, 1. 14, 20. 26. 34. 40. 16, 13. 14. 2K 9, 3. 11, 3. 12, 20. 13, 11. G 4, 12. E 1, 4. 18. 2, 22. 4, 32. 5, 17. 21. 22. 6, 5. 10. F 1, 10. 2, 2. 15. 3, 15. 17. 4, 6. Kol 3, 15. 18. 19. 20. 22. 4, 1. 18. 1Th 3, 12. 4, 13. 5, 13. 14. 2Th 2, 15. 1Ti 1, 4. 2, 1. 5, 4. 7. 6, 1. 2. 18. 2Ti 2, 19. Tt 1, 13. 2, 2. 3. 5. 6. 9. 3, 7. 14. Zsi 1, 7. 6, 12. 7, 5. Jk 3, 1. 1P 2, 13. 18. 3, 1. 3. 8. 15. 16. 4, 9. 5, 3. 5. 8. 2P 3, 8. 3. Jn 8. Jel 18, 4., de már pl. E 1, 12.-ben Tótfalusinál is: *légyünk*, 2, 22.-ben: *légyen*, Jk 1, 4. 22. 1P 4, 7. 8. 5, 3., viszont az 1749-ben legyetek, Tótfalusinál *legyetek* Jk 5, 7. 8.; *mivel* — *mivel* Mt 4, 19. 5, 29. 46. 47. 8, 9. 13, 28. 17, 12. 20, 15. 25, 45. 26, 5. 12. 27, 22. Mk 1, 17. 2, 24. 25. 11, 3. 5. 14, 2. 8. L 5, 6. 34. 6, 2. 46. 7, 8. 10, 28. 12, 18. 26. 16, 3. 17, 9. 22, 19. 23. 23, 31. Jn 5, 16. 8, 40. 11, 37. 12, 16. 13, 12. 15, 15. 21. 19, 24. ACs 3, 12. 10, 40. 14, 15. 16, 18. 37. 19, 14. 21, 13. 23. R 2, 1. 7, 15. 16. 20. 12, 8. 20. 1K 9, 17. 23. 10, 31. 2K 2, 10. Kol 4, 16. 1Th 3, 12. 4, 10. 1Ti 1, 13. 4, 16. Zsi 6, 3. 7. 13, 17. 19. Jk 2, 8. 2P 1, 19. 2, 6. Jel 2, 5. 3, 9. 12. 13, 12. 15. 16. 19, 10., de az 1749-es is rövid i-t használ Mt 18, 8. 9.; *mulatott* — *mulatott* Jn 3, 22. ACs 18, 23. 20, 3. 15. 16. 21, 10. 25, 6. 14. 1K 7, 36.; *múlik* — *mulik* (és

összetételei) 2K 3, 7.; *nyilatkozik* — *nyilatkozik* (és összetételei) 2K 6, 11. Zsi 9, 8. Jel 11, 19.; *nyít* — *nyit* 1K 10, 13. 16, 9. 2K 2, 12., de rövid az 1749-esben is ACs 14, 27. 16, 27.; *nyúgoszik* — *nyugoszik* (és összetételei) Mt 12, 18. 17, 5. 26, 45. Mk 6, 31. 14, 41. L 12, 19. Jn 13, 23. 21, 20. ACs 2, 26. R 2, 17. Zsi 4, 4. 10. 1P 4, 14. 2P 1, 17. Jel 6, 11. 14, 13.; *rutít* — *rutít* 1K 11, 4. 5.; *tégyetek* — *tegyetek* Mt 5, 44. 23, 15. L 6, 27. 35. Jn 4, 34. 6, 5. 9, 39. ACs 20, 24. 14, 13. 1K 5, 12. 9, 18. 16, 2. G 6, 10. Kol 1, 28. 4, 4. 1Ti 5, 4. 6, 18.; *tekint* — *tekint* Mt 6, 26. 9, 22. 19, 26. Mk 8, 33. 10, 21. 27. 14, 67. 16, 4. L 7, 13. 21, 1. 22, 61. Jn 1, 43. ACs 4, 29. Zsi 7, 4. Jk 1, 23. 24. 25, 2, 3. 1P 1, 12. Jel 5, 6. 11. 6, 1. 12. 7, 9. 14, 1. 14. 15, 5., de TKM-nál is hosszú: *tekint* Mt 5, 28. L 9, 38. 20, 17.; *tílt* — *tílt* 1K 14, 39., de TKM-nál is hosszú Mt 3, 14. Mk 7, 36. ACs 24, 23., viszont az 1749-esben is rövid ACs 11, 17.; *utál* — *utál* (és összetételei) Mt 6, 24. 18, 10. L 16, 13. ACs 13, 41. R 2, 4. 22. 14, 3. 1K 11, 22. G 4, 14. 1Th 5, 20. 1Ti 1, 9. 4, 12. 6, 2. Tt 2, 15. Zsi 12, 25. 2P 2, 10. Jd 23., de az 1749-esben: *utál* Zsi 12, 2.; *végyenek* — *vegyenek* Mt 14, 15. 16, 24. Mk 8, 34. 12, 19. 13, 14. 16. 28. 15, 36. L 6, 34. 9, 23. 16, 6. 7. 20, 28. 22, 36. Jn 17, 15. 20, 31. ACs 1, 20. 7, 59. 22, 13. 1K 5, 1. 14, 31. 37. G 3, 14. 1Ti 5, 11. 2Ti 2, 7. Fil 20. Zsi 7, 5. 10, 4. Jel 5, 9. 22, 17.; *vidámít* — *vidámít* 2K 2, 2. 7, 13. 2Ti 1, 16. Fil 7. 20.; *vigad* — *vigad* ACs 2, 26. 1K 7, 30. (de már ugyanebben a versben az 1749-es rövid i-vel ezt írja: *vigadnának*), 1P 4, 13.; *vigasztal* — *vigasztal* L 16, 25. Jn 11, 19. 31. ACs 16, 40. 2K 1, 4. 7, 6. 13, 11. E 6, 22. Kol 4, 8. 1Th 2, 11. 4, 18. 5, 14. 2Th 2, 17., de az 1749-es is: *vigasztal* 2K 2, 7.; *vigyáz* — *vigyáz* Mt 24, 42. 43. 25, 13. 26, 38. 40, 41. 27, 36. Mk 13. 33. 34. 35. 37. 14, 34. 37. 38. L 2, 8. 12, 37. 39. 20, 20. 21, 36. ACs 20, 28. 31. 1K 16, 13. E 6, 18. Kol 4, 2. 1Th 5, 6. 10. 1Ti 3, 2. 2 Ti 4, 5. Zsi 13, 7. 1P 4, 7. 5, 8. Jel 3, 2. 3. 16, 15.

b) Viszont TKM használja a hosszabb alakot ezekben a szavakban

a) névszókban:

a' hova — *a' hová* Jn 3, 8.; *íme* — *ímé* G 1, 20.; *job* — *jób* Mk 10, 40. 14, 62. Jn 21, 6. F 3, 1. Zsi 8, 1. 10, 12. 1P 3, 22.; *jobb* — *jóbb* Mt 5, 30. 39. 6, 3. 20, 21. 23. 44. 27, 29. 38. Mk 12, 36. 14, 21. 15, 27. L 6, 6. 12, 42. 17, 2. 20, 42. 22, 50. 23, 33. Jn 16, 7. 18, 14. ACs 2, 25. 34. 3, 7. 5, 31. 20, 35. 1K 7, 9. 9, 15. E 1, 20. F 1, 23. 2, 3. 19. Zsi 6, 9. 7, 19. 11, 16. 40. 1P 3, 17. 2P 2, 21. Jel 1, 16. 17. 20, 2. 1. 5, 1. 10, 2. 13, 16.; *jobban* — *jóbban* ACs 18, 28. 23, 15. 20, 24. 22. 1K 7, 38. F 1, 9. 1Th 4, 10.; *jobbja* — *jóbjja* Mt 26, 64. Mk 10, 37. 16, 5. 19. L 1, 11. 22, 69. ACs 7, 55. 56. R 8, 34. Zsi 1, 3. 13. Jel 5, 7.; *képmutatással* — *képmutatással* Mt 23, 28. Mk 12, 15. L 12, 1. 1Ti 4, 2. 1P 1, 22. 2, 1.; *képmutatók* — *képmutatók* Mt 6, 5. 16. 7, 5. 15, 7. 16, 3. 22, 18. 44. 23, 13. 14. 15. 23. 25. 27. 29. 24, 51. Mk 7, 6. L 12, 56.; *Názáretbeli* — *Názáretbéli* L 4, 34., a többi debreceni kiadásban *Názáretbéli*; *nekie* — *nékie* ACs 10, 19.; *neki* — *néki* ACs 19, 2.; *távol* — *távól* Mt 15, 8. L 22, 54. R 6, 2. 15. 7, 7. 13. 9, 14. 11, 1. 11. 1K 5, 3. 6, 15. 16, 17. 2K 5, 6. 10, 1. 11. 13, 10. G 2, 17. 3, 21. E 2, 12. 13. 17. F 1, 27. 2, 12.

Kol 2, 5. Zsi 11, 13. Jel 18, 15. 17.; *ut* — *út* ACs 19, 9.; *vevés* — *vévés* F 4, 15.

β) *igékben* :

bemenvén — *bémenvén* L 7, 36., de a többi debreceni kiadásban *bémenvén*; *eszik* — *észik* Mt 9, 11, 24, 38. Mk 1, 6, 2, 16, 5, 11, 14, 18. L 5, 14, 5, 30, 33, 6, 1, 7, 34, 8, 32, 15, 2, 16, 17, 8, 28, 20, 47, 22, 16. Jn 6, 50, 51, 53, 54, 56. ACs 2, 46, 10, 14, 11, 8, 23, 12, 14, 21. R 14, 2, 3, 6, 20, 23. 1K 8, 7, 8, 13, 10, 17, 18, 30, 31, 11, 21, 29. G 2, 12. Zsi 5, 13. Jel 17, 16., de Jn 6, 57-ben minden debreceni kiadásban *észen*; *evének* — *évének* Mt 15, 37. L 24, 43. ACs 27, 36.; *fut* — *fút* R 9, 16. Jk 4, 7.; *jobbít* — *jóbbít* 2Ti 3, 16. Zsi 9, 10.; *lehelle* — *léhelle* Jn 20, 22. (ez azonban Tótfalusinál lehet sajtóhiba is, mert pl. 1Móz 2, 7-ben *lehellet* olvasható); *leszen* — *lészen* Mt 16, 19.; *mer* — *mér* (mérészel) Mk 12, 34. L 20, 40. Jn 7, 26, 21, 12. ACs 5, 13, 7, 32. 2K 10, 12, 11, 21. F 1, 14. Jd 9.; *mutat* — *mútat* (és összetételei) Mt 8, 4, 16, 1, 22, 19. Mk 1, 44, 14, 15. L 1, 80, 3, 7, 5, 14, 20, 24, 22, 12. Jn 2, 11, 18, 5, 20, 6, 30, 7, 4, 10, 32, 14, 8, 9, 20, 20. ACs 16, 20, 17, 3, 20, 35, 25, 7. R 2, 28, 3, 9, 5, 8, 9, 17, 22. 1K 3, 13, 12, 31. 2K 8, 24. E 2, 7. 1Ti 1, 16, 6, 15. 2Ti 3, 5. Tt 2, 7, 3, 2. Zsi 6, 10, 11, 17, 8, 5, 11, 1. Jk 2, 18, 3, 13. Jel 4, 1, 17, 1, 21, 9, 22, 1, 8., de Tótfalusinál sem példátlan a *mutat*, pl. 2Ti 2, 10.; *mutogat* — *mútogat* Mt 24, 1. Kol 2, 15.; *mutatás* — *mútatás* 1K 2, 4. 2K 5, 12.; *nehéztsem* — *nehéztsem* 2K 2, 5.; *tud* — *túd* 1K 8, 2. 1Ti 3, 5, 6, 4. Tt 1, 2. 1Jn 3, 20. Jel 19, 12.; *vevék* — *vévék* Jn 8, 27.

B) A mássalhangzók használatában:

a) a mássalhangzó hosszabb alakja (íkerítődése) jórészt a debreceni kiadás sajátja:

árron — *áron* 1K 6, 20. Kol 4, 5. Jel 14, 3, 4.; *árros* — *áros* Jn 2, 14, 16. ACs 16, 14. Jel 18, 15.; *árrú* — *árú* Jel 18, 11, 12.; *azonn* — *azon* Mt 8, 28, 16, 18, 13, 20, 30, 21, 19, 27, 7, 28, 2. Mk 8, 17, 15, 29. L 1, 29, 7, 9, 10, 6, 20, 11, 14, 38, 12, 29, 18, 37, 19, 1, 4, 41. Jn 4, 27, 6, 41, 11, 15, 14, 20, 16, 23, 26, 17, 15, 19, 41, 20, 19, 21, 3. ACs 2, 41, 3, 10, 10, 45, 12, 18, 16, 33. R 9, 15, 13, 4, 15, 28. 2K 12, 20. 1P 4, 13. 2P 1, 15, 3, 14. Jd 3. Jel 6, 2, 4, 5, 19, 11.; *erőssebb* — *erősebb* 1K 1, 25.; *erőssek* — *erősek* 1K 1, 27.; *esső* — *eső* Mt 5, 45, 7, 25, 27. L 12, 54, 17, 29. ACs 14, 17. Jk 5, 7, 17, 18. Jel 8, 7, 11, 6, 19, 16, 21.; *ezenn* — *ezen* Mt 16, 18. Jn 6, 61. ACs 3, 12. F 1, 18. 1Jn 3, 10, 16, 24, 4, 13.; *hijjába-valók* — *hijába-valók* 1K 3, 20.; *javalltok* — *javaltok* 1K 16, 3.; *kedvellé* — *kedvelé* 2P 2, 15.; *kissebbik* — *kisebbik* R 9, 12. 1K 15, 9., de *legkisebb* pl. E 3, 8.; *könnyiség* — *könyiség* 2K 4, 17.; *nyájjasság* — *nyájasság* R 15, 24.; *prédikállás* — *prédikálás* Mt 12, 41.; *segéll* — *segél* 2K 8, 14, 9, 12. Jk 5, 15. 3Jn 8.

b) de nem példátlan TKM-nál sem:

békeség — *békesség* Mt 5, 9. L 1, 79, 2, 14, 29, 8, 48, 10, 5, 6, 11, 21, 12, 51, 24, 36. Jn 14, 27, 20, 19, 21, 26. ACs 9, 31, 10, 36, 12, 20, 15, 33, 16, 36, 23, 24, 24, 3, 27, 44, 28, 1. R 1, 7, 2, 10, 3, 17, 5, 1, 8, 6, 10, 15, 15, 13, 33, 16, 20. 1K 1, 3, 6, 12, 7, 15, 14, 33, 16, 11. 2K 1, 2. G 1, 3, 5, 22, 6, 16. E 1, 2.

2, 14. 15. 17. 4, 3. 6, 15. 23. F 1, 2. 4, 7. 9. Kol 2, 2. 20. 3, 15. 1Th 1, 1. 5, 3. 23. 2Th 1, 2. 3, 5. 16. 1Ti 1, 2. 2Ti 1, 2. 2, 22. 3, 3. Fil 3. Zsi 7, 2. 12, 14. 13, 20. Jk 2, 16. 3, 17. 18. 1P 1, 2. 3, 11. 5, 14. 2P 1, 2. 2Jn 3. 3Jn 15. Jd 2. Jel 1, 4. 3, 10. 6, 4., de az 1749-esben is békesség Mt 10, 13. 34. Mk 5, 34.; *békeséges* — *békességes* Mk 9, 50. L 8, 15. ACs 26, 3. R 2, 4. 5, 3. 4. 8, 25. 9, 22. 12, 18. 15, 4. 5. 2K 13, 11. 1Th 5, 13. 2Th 1, 4. 1Ti 6, 11. Zsi 6, 12. 15. 10, 36. Jk 1, 3. 4. 5, 7. 8. 10. 2P 3, 9. 14. 15. Jel 13, 10., de: *békeséges* Kol 1, 11.; *közülök* — *közzülök* ACs 17, 12.; *melyére* — *mellyére* L 18, 13. 23, 48. Jn 13, 25. 21, 20.

2. Hangváltások minőségi tekintetben:

A) a magánhangzók használatában:

a) *í-ző* alakok a debreceni kiadásban, *é-ző* alakok TKM-nál:

irígykedik — *irégykedik* 1K 13, 4.; *irígység* — *irégytség* Mt 27, 18. ACs 5, 17. 13, 45. 17, 5. R 11, 11. 14. 13, 13. 1K 3, 3. G 5, 20. (de az 1749-es kiadásban *irégytség* olvasható ACs 7, 9. 2K 12, 20. F 1, 15. Tt 3, 3. Jk 3, 14. 16. 1P 2, 1., *irégykedő* G 5, 26., *irégykedik* Jk 4, 2. 5., minden lehet sajtóhiba, vagy elnézés); *készít* — *készét* L 3, 4.; *kísér* — *késér* ACs 21, 5. 1K 16, 6.; *kísért* — *késért* (és összetételei, származékai) Mt 4, 1. 7. 16, 1. 19, 3. Mk 1, 13. 8, 11. 10, 2. 12, 15. L 4, 2. 12. 8, 13. 10, 25. 11, 4. 16. 20, 23. Jn 8, 6. ACs 5, 9. 15, 10. 27, 12. R 15, 24. 1K 7, 5. 10, 9. 13. 2K 1, 16. 8, 22. 13, 3. G 4, 14. 6, 1. 1Th 3, 5. Zsi 2, 18. 11, 17. 29. 37. Jk 1, 13. 14. Jel 2, 2. 3, 10.; *kísértet* — *késértet* Mt 6, 13. 26, 41. Mk 14, 38. L. 22, 28. 40. 46. ACs 20, 19. 1K 10, 13. 1Ti 6, 9. Jk 1, 2. 12. 1P 1, 6. 2P 2, 9.; *kísértés* — *késértés* L 4, 13. R 5, 4. 2K 9, 13. (itt TKM is *kísértés-t* ír) G 2. 4. (ugyanúgy) 1P 4, 12.; *kísértő* — *késértő* Mt 4, 3. 1Th 3, 5.; *szelíd* — *szeléd* Mt 10, 16. 11, 29.; *kénszerít* — *kínszerít* 2K 10, 2. G 2, 14.; *viszont*: a debreceni *é-ző* és TKM *í-ző* ezekben a szavakban: *kénszerítésből* — *kínszerítésből* 2K 9, 7.; *szérent* — *szérint* Mt címében, Mt 9, 29. 15, 28. 16, 27. 18, 35. 19, 29. 23, 3. 24, 46. Mk cím, Mk 4, 17. 7, 5. 10, 1. L cím, L 1, 1. 3. 8. 9. 38. 2, 22. 24. 27. 29. 39. 42. 4, 16. 10, 31. 12, 47. 16, 8. 19, 3. 22, 39. Jn cím, Jn 3, 21. 7, 24. 8, 15. 10, 18. 18, 31. 19, 7. ACs 1, 15. 2, 30. 4, 36. 11, 4. 13, 22. 23. 14, 16. 15, 1. 16, 5. 18, 14. 20, 32. 21, 21. 22, 12. 23, 3. 24, 4. 6. 14. 26, 5. R 1, 1. 4. 27. 2, 2. 5. 6. 14. 16. 27. 3, 5. 4, 1. 5, 14. 6, 5. 17. 19. 7, 22. 8, 1. 4. 5. 12. 13. 20. 27. 28. 9, 3. 5. 11. 10, 1. 11, 5. 21. 24. 25. 12, 6. 16. 13, 9. 14, 15. 15, 5. 14. 15. 16. 25. 1. K 1, 1. 16. 3, 3. 8. 10. 7, 6. 40. 8, 8. 17. 10, 18. 11, 11. 12, 27. 13, 9. 10. 12. 15, 3. 4. 23. 32. 2K 1, 17. 4, 18. 5, 16. 7, 9. 10. 11. 8, 3. 8. 17. 9, 8. 10, 2. 3. 13. 11, 15. 17. 18. 13, 10. G 1, 4. 11. G 2, 15. 3, 29. 4, 8. 23. 28. 29. 5, 16. 25. 6, 16. E 1, 5. 7. 9. 11. 19. 2, 2. 3. 3, 7. 11. 20. 4, 7. 13. 16. 22. 23. 24. E 6, 5. 6. F 1, 18. 20. 2, 20. 3, 4. 5. 16. 21. 4, 19. Kol 1, 25. 29. 2, 1. 8. 9. 19. 23. 3, 22. 23. 1Th 2, 17. 2Th 3, 6. 1Ti 1, 11. 18. 2Ti 1, 1. 3. 9. 2, 8. 4, 3. 14. Tt 1, 1. 3. 3, 7. Fil 14. Zsi 2, 4. 5, 6. 10. 6, 20. 7, 2. 5. 11. 15. 16. 17. 21. 8, 4. 9. 9, 19. 22. 10, 8. 26. 11, 19. 12, 9. 17. Jk 1, 18. 23. 2, 8. 1P 1, 2. 17. 3, 9. 18. 4, 2. 3. 6. 11. 2P 3, 3. 5. 13. 15. 1Jn 5, 14. 2Jn 6. Jd 10. Jel 2, 23. 5, 11. 11, 8. 18, 6. 20, 12. 13.

b) *e-ző* alakok a debreceni kiadásban, *ö-ző* alakok TKM-nál:

ette — *ötte* (alakjai és összetételei) Mt 12, 4. 14, 21. 15, 38. Mk 2, 26. 6, 44. 8, 9. L 6, 4. 7, 33. 13, 26. Jn 6, 12. 13. 23. 26. 31. 49. 58. 13, 18. ACs 9, 9. 19. 10, 14. 41. 11, 3. 20, 11. 1K 10, 3. 2Th 3, 8. Jk 5, 2.; *evék* — *övék* L 4, 2.; *lett* — *lött* (és összetételei) Mt 18, 31. 21, 4. 21, 42. 23, 30. 26, 56. 27, 54. 28, 11. Mk 5, 14. 16. 33. 12, 10. 11. L 2, 2. 42. 4, 23. 6, 49. 8, 34. 35. 56. 9, 36. 10, 13. 13, 19. 14, 22. 17, 26. 28. 29. 19, 9. 20, 17. 23, 19. 47. 48. 24, 14. 18. 21. 35. Jn 1, 14. 17. 28. 4, 53. 6, 16. 19, 36. ACs 1, 19. 2, 39. 4, 11. 21. 22. 5, 36. 52. 10, 37. 11, 10. 15, 2. 7. 13. 18, 18. 21, 40. 26, 26. 29. 28, 9. R 1, 21. 22. 3, 12. 24. 4, 14. 5, 2. 19. 6, 5. 22. 7, 13. 9, 29. 11, 17. 1K 1, 30. 4, 9. 13. 9, 22. 12, 13. 13, 1. 11. 15, 20. 2K 2, 6. 8, 9. 11, 6. 12, 12. G 3, 13. 19. 4, 4. 16. E 2, 13. 3, 7. F 1, 5. 12. 2, 7. 8. Kol 1, 23. 25. 2, 10. 1Th 1, 6. 2, 14. 3, 5. 1Ti 2, 14. 2Ti 1, 11. 2, 18. Zsi 1, 4. 2, 14. 3, 14. 5, 9. 11. 12. 6, 4. 20. 7, 3. 4. 16. 21. 22. 23. 10, 33. 11, 7. 34. 12, 23. Jk 2, 4. 1P 2, 7. 3, 6. 2P 2, 20. 1Jn 2, 19. Jel 8, 11. 11, 15. 12, 10. 16, 17. 18, 2. 21, 6.; *tett* — *tött* (alakjai és összetételei) Mt 11, 20. 12, 4. 15, 6. 20, 12. 21, 13. 23, 18. 24, 45. 27, 23. Mk 11, 17. L 8, 39. 12, 14. 19. 48. 19, 21. 22. 46. 23, 22. Jn 1, 15. 4, 39. 44. 5, 33. 37. 6, 14. 7, 31. 10, 41. 11, 38. 12, 18. 37. 19, 7. 20, 2. 13. 15. 30. ACs 4, 16. 5, 31. 41. 7, 27. 35. 8, 25. 10, 33. 11, 9. 13, 32. 34. 14, 17. 15, 8. 9. 12. 16, 23. 17, 31. 20, 28. 23, 11. 26, 6. 28, 3. 23. R 3, 3. 11, 31. 1K 1, 20. 9, 19. 15, 15. 2K 6, 2. 7, 2. 11. 12. G 4, 12. E 1, 6. 22. 2, 14. F 4, 14. Kol 1, 5. 12. 1Th 4, 6. 1Ti 1, 12. 6, 12. 13. 20. 2Ti 1, 12. 14. Zsi 1, 2. 2, 6. 7. 4. 1. 8, 13. 10, 14. 23. 11, 11. 13. Jk 2, 4. 1P 2, 22. 2P 3, 9. 1Jn 5, 9. 10. 3Jn 3. Jel 1, 2. 6. 7, 10. 19, 20.; *tévék* — *tövék* Mt. 27, 37. Jn 2, 11. 4, 54. 19, 2. 19. ACs 5, 2. 13, 17. 2K 5, 21. Kol 2, 14.; *vették* — *vötték* (alakjai és összetételei) Mt 6, 2. 5. 16. 8, 17. 10, 8. 14, 19. 16, 7. 8. 20, 11. 25, 16. 17. 18. 20. 22. 24. 27. 27, 59. Mk 6, 17. 7, 4. 8, 17. 10, 16. 12, 22. 14, 22. L 6, 4. 9, 9. 16. 28. 11, 52. 14, 7. 18. 19. 16, 25. 18, 31. 19, 8. 23. 20, 23. 31. 22, 19. Jn 1, 16. 4, 1. 6, 15. 10, 18. 13, 12. 30. 17, 8. 18, 3. 19. 30. ACs 1, 17. 2, 23. 7, 16. 38. 53. 8, 14. 9, 30. 10, 47. 11, 1. 14, 20. 16, 3. 17, 15. 19, 2. 20, 24. 22, 28. 23, 6. 23, 6. 26, 13. 28, 21. R 1, 5. 4, 11. 6, 21. 22. 8, 15. 23. 14, 3. 15, 7. 1K 2, 12. 4, 7. 8. 6, 19. 7, 25. 33. 11, 23. 25. 15, 1. 2K 7, 7. 13. 11, 4. G 1, 12. 14. 2, 9. 3, 2. F 4, 18. Kol 2, 6. 4, 17. 1Th 1, 6. 3, 7. 4, 1. 2Th 2, 10. 3, 6. 2Ti 1, 3. Zsi 1, 4. 2, 2. 16. 3, 10. 7, 6. 19. 10, 34. 11, 4. 5. 13. 17. 33. 39. 1P 1, 18. 4, 10. 2P 1, 1. 17. 2, 1. 1Jn 2, 27. 4, 21. 2Jn 4. 3Jn 7. Jel 2, 27. 3, 3. 21. 5, 5. 7. 8. 8. 5. 11, 17. 17, 12. 19, 20. 20, 4. 9.; *vévé*, *vevé* — *vövé* Mt 17, 1. 5. 20, 17. 21, 33. 25, 3. 26, 26. 27, 7. 9. 28, 2. Mk 5, 40. 6, 28. 33. 9, 2. 12, 1. 21. 14, 33. L 1, 22. 2, 9. 28. 20, 30. Jn 1, 11. 12. 4, 53. 6, 11. 21. 10, 24. 19, 16. 38. 40. 21, 13. ACs 2, 41. 9, 3. 12, 25. 17, 11. 18, 26, 21, 11. 24, 7.; *viszont*: a debreceni *ö-ző* és TKM *e-ző* ebben a szóban: *bövölködik* — *bövelkedik* L 15, 17. Jn 10, 10. 2K 1, 5. 3, 9. 7, 4. 9, 8. 14. F 1, 9. 2P 1, 2. 8.

c) *Nyiltabb* a hang a debreceniben, mint TKM-nál:

boszsziantsátok — *boszsziantsátok* Kol 3, 21.; *boszsziantó* — *boszsziantó* 1Ti 1, 13.; *boszsziankodás* — *boszsziankodás* Jk 3, 14. 16.; *hívalkodni* — *hívalkodni* Mt 20, 3. 6. 1Ti 5, 13.; *hüvelyébe* — *hüvelyébe* Jn 18, 11.

d) Zártabb a hang a debreceniben, mint TKM-nál :

Napnyugotról — *Napnyugatról* Mt 8, 11. 24, 27. Jel 21, 13. ; *ottkin* — *ottkün* Mt 12, 47.

B) a mássalhangzók használatában :

a) mássalhangzóhasonulás a debreceni kiadásban általában nincs :

esküdni — *eskünni* Mt 26, 74. ; *hidj* — *higy* Mt 24, 23. 26. Mk 1, 15. 5, 36. Mk 13, 21. 15, 32. L 8, 50. Jn 4, 21. 6, 29. 30. 11, 15. 42. 12, 36. 13, 19. 14, 1. 11. 29. 17, 21. 19, 35. 20, 31. ACs 16, 31. R 11, 25. 2K 12, 7. F 1, 29. 2Th 2, 11. Zsi 10, 39. 1Jn 3, 23. 4, 1. 5, 13. ; *igazság* — *igasság* Mt 21, 32. L 1, 4. 75. Jn 1, 14. 5, 33. 18, 37. ACs 10, 35. 25, 7. R 2, 2. 10. 3. 4. 5. 6. 10. 2K 4, 2. 8, 24. G 2, 21. 3, 1. 6. 5, 5. 7. E 1, 13. 4, 15. 21. 25. 6, 14. F 1, 11. 3, 9. Kol 4, 1. 2Th 2, 10. 12. 13. 1Ti 2, 4. 7. 3, 15. 4, 3. 6, 5. 11. 2Ti 2, 15. 18. 22. 25. 3, 7. 8. 16. 4, 4. 8. Tt 1, 1. 14. 3, 5. Zsi 1, 8. 9. 5, 13. 7, 2. 10, 26. 11, 7. 33. 12, 11. Jk 1, 18. 20. 2, 23. 3, 14. 18. 5, 19. 1P 1, 22. 2, 24. 3, 14. 2P 1, 1. 12. 2, 2. 5. 21. 3, 13. 1 Jn 1, 6. 8. 2, 4. 21. 29. 3, 7. 10. 19. 5, 6. 2Jn 1. 2. 3. 3Jn 8. 12., de elvétve mégis található: *egésségesbb* — *egésségesb* L 5, 39. ; *illetett* — *ihletett* 2Ti 3, 16.

b) hangátvetés :

elegyítette — *egyelítette* L 13, 1. 2Ti 2, 4.

c) jésítés :

fénylik — *fénlik* Mt 5, 15. 16. 13, 43. 24, 29. Mk 13, 24. L 17, 24. Jn 1, 5. 2K 4, 4. F 2, 15. 1Jn 2, 8. Jel 1, 16. 8, 12. 18, 1. 23. 21, 23. ; *fénylő* — *fénlő* L 9, 29. 17, 24. Jel 1, 15. 21, 11. ; *reményl* — *reménl* L 23, 8. 24, 21. ACs 24, 26. 26, 7. R 8, 24. 25. 15, 24. 1K 13, 7. 16, 7. 2K 1, 13. 8, 5. 13, 6. E 1, 12. F 2, 19. 23. 1Ti 3, 14. Fil 22. Zsi 6, 9. 11, 1. 2Jn 12. 3Jn 14. ; *reménység* — *reménség* Zsi 10, 23. ; *széllyel* — *széllel* ACs 8, 4. 10, 38. Jk 3, 3. 1P 5, 8. ; viszont: *szenvedlek* — *szenyvedlek* Mt 17, 17.

d) tőhangzó változás található :

jutalmatok — *jutalmotok* Mt 5, 12. ; *társad* — *társod* Mt 18, 33. Jel 22, 9. ; *társam* — *társom* F 2, 25. Kol 4, 7. 10.

e) tőváltozás van ezekben az igékben :

háborogtok — *háborgotok* Mt 16, 8. ; *káromoltassék* — *káromlattassék* 2Ti 2, 5. ; *romlana* — *romolna* L 21, 6. A legutóbbi példában a debreceni, a megelőző kettőben TKM őrzi a régiebb állapotot.

II.

Nyelvtani szempontból figyelemre méltó különbségek.

1. Ragok, képzők használatában

a) *a birtokos rag.* A teljes birtokos jelzős szerkezetet csak az első előfordulási helyen idézem. Ha egy-egy szerkezetre több helyen is van példa, a különböző tartalmú, de azonos típusú szerkezeteket nem sorolom fel, csak az előfordulási helyre utalok.

α) A debreceniben nincs birtokos rag :

Ábel vére — Ábelnek vére Zsi 12, 24.; *Azokáért — Annakokáért* L 12, 3. 20, 20.; *bűnök bocsánatjára — bűnöknek bocsánatjára* Mt 26, 28.; *Isten Fia — Istennek Fia* Mt 4, 6. Mk 10, 23. L 17, 21. ACs 20, 25.; *Jésus testét — Jánosnak testét* L 24, 3.; *Jónás kiáltására — Jónásnak kiáltására* L 11, 32.; *Tisztartó vitézi — Tisztartónak vitézi* Mt 27, 27.; *világ fundamentoma — világnak fundamentoma* E 1, 4.

β) Viszont a debreceniben van birtokos rag :

embernek Fia is — ember Fia is Mk 10, 45.; *Izraelnek URa — Izrael URa* L 1, 68.; *Urának örömébe — Urad örömébe* Mt 25, 23.; *UR Templomába — URnak Templomába* L 1, 9.

b) Különböző képzőpárok, vagy képzők használata :

először — előszer Mt 5, 24.; *alkotmány — alkotvány* R 1, 20.; *munkálódjál — munkálkodjál* Mt 21, 28.

c) Személyes névmások halmozó ragozása :

α) a halmozás inkább TKM sajátossága :

bennetek — ti bennetek L 11, 39.; *engem' — engemet* Mt 10, 33. L 18, 19. Jn 5, 7. 11. 7, 16. 12, 48. 14, 24. 15, 23. 16, 27. 18, 8. ACs 7, 37.; *téged — tégedet* ACs 7, 35.; *magatok — ti magatok* Mt 23, 31.; *nékem — én-nékem* L 1, 3. 17, 8. F 1, 8.; *néked — tenéked* Mk 6, 18.; *néki — őnéki* Jn 8, 13.; *nékünk — minékünk* L 12, 41. 24, 32. ACs 19, 25.; *reád — te reád* Mt 6, 4.

β) de nem példátlan a debreceni kiadásban sem :

ő hozzája — ő hozzá ACs 28, 9.; *ő köztök — köztök* L 7, 49.; *ti hozzátok — hozzátok* Jn 8, 55.; *tinéktek — néktek* Mt 22, 42.

d) Rövidebb és hosszabb szenvedő igetövek :

α) a rövidebb alakot a debreceni kiadás használja :

adatik — adattatik Jn 3, 27.; *adatott — adattatott* 1Ti 4, 14.; *adatott — adott* Zsi 6, 18.; *béirattak — béirattattak* Jd 4.; *elkárhozott — el-*

kárhoztatott Jn 3, 18.; kárhoztatás — kárhoztattatás 2P 2, 3.; kiontás — kiontatás Zsi 11, 28.; köszöntéseket — köszöntetéseket Mt 23, 7. Mk 12, 38. L 20, 46.; megrontás — megrontatás Jk 2, 10.; sózatik — sózattatik Mt 5, 13.

β) de azért három helyen a debreceni kiadásban is található a hosszabb tő:

kiszaggattatott — kiszaggatott Jd 12.; levágattatás — levágatás Zsi 7, 1.; megajándékoztatása — megajándékozása 1Ti 5, 8.

e) A régiesebb mult idő

α) kevesebb helyen fordul elő a debreceniben:

kimentek — kimentenek ACs 13, 42.; meghóltak — meghóltanak Mt 2, 20.; vóltak — vóltanak G 1, 17.

β) de találkozunk benne a régies alakokkal is:

bémentenek — bémentek Mt 27, 53.; elaluttanak — elaluttak 1K 15, 6.

2. A névszavak használatában

a) a határozott névelő mellőzése tapasztalható ezekben a példákban:

asztalhoz — az asztalhoz Mt 26, 7.; Dávid — a Dávid Mk 12, 35.; Isten — az Isten Jel 8, 4.; Istennek — az Istennek ACs 12, 5.; Istentől — az Istentől 1K 6, 19.; Júdeának — a Júdeának Jn 3, 22.; de itt is van egy kivétel: a' rajta — rajta 2P 3, 10.

b) a vonatkozó névmás mutató névmási eleme nincs meg:

a' ki — ki Mk 11, 9. L 3, 11. ACs 4, 11. 22, 8. 1Jn 2, 14. (egyedüli kivétel ki — a' ki 2K 4, 6.); mely — a' mely Jel 17, 11.; melly — a' melly Jn 4, 52.; mellyek — a' mellyek L 2, 18.; minémü — a' minémü L 24, 18.

c) régiességek:

ama' Fia — amaz Fia Mt 12, 23.; ama' Magasságos — amaz Magasságos L 6, 35.; e' beszédeket — ez beszédeket Mt 7, 28.; e' nemzetség — ez nemzetség Mk 13, 30.; mikor — mikoron Mt 27, 33. Mk 6, 47. 7, 2. L 8, 44. Jn 7, 14. ACs 2, 1. 11, 2. 21, 3. 22, 26., viszont: mikoron — mikor Mt 27, 47.; az naptól — a' naptól Jn 12, 53.

3. Vegyes jelenségek.

Ezen a címen foglaltam össze azokat a jelenségeket, amelyek részint csekély számmal mutatkoznak, részint kevésbé figyelemre méltók, vagy éppen csak a teljesség okából sorolom fel őket.

a) Az egyforma jelenségek csekély száma miatt külön-külön nem csoportosítottam az itt következő párhuzamokat, a

szakértők így is használhatják. Könnyebb áttekinthetés végett azonban mégis megkülönböztetem

a) a névszói példákat :

előbb — előbb R 16, 7.; előbbi — előbbi ACs 16, 19.; háladásnak — háladásnak 1K 10, 16.; hamarébb — hamarébb ACs 17, 15.; menyegzőjének — menyegzőjének Jel 19, 9.; szőlőjébe — szőlőjébe Mt 20, 1. 2.

β) az igei példákat :

haragudván — haraguván L 13, 14.; ijesztgetni — ijegetni 2K 10, 9.

b) figyelemreméltók még :

beszédék — beszédjek Mt 6, 7.; im ezt — imezt Jk 4, 15.; szülei — szüléi Jn 9, 20.; gyanúság — gyanóság 1Ti 6, 4.; esméretére — esméretire 1Ti 2, 4.; nemzeti-is — nemzeteis ACs 17, 28.; olajával — olajjával Zsi 1, 9.; nehezítsem — nehezítsem 2K 2, 5.

c) a teljesség kedvéért megemlítem

a) a névszói eltéréseknél :

előbbenieknél — előbbieknél Mt 21, 36.; hasonlóképen — hasonlatosképen L 6, 23. 22, 20. 1K 7, 22.; háznépétis — háza-népétis 1K 1, 16.; ha — hogyha 1K 7, 16.; kegyességet — kegyelmességet Kol 3, 12.; napjáig — napjáiglan F 1, 10.; néki — nékie Mt 17, 26. L 18, 19. Jn 1, 47. (viszont nékie — néki L 22, 34. Jn 20, 9.); nékik — nékiek Mk 4, 21. 6, 38. L 19, 13. (viszont nékiek — nékik Mt 10, 5. ACs 23, 21.); pedig — pediglen Kol 3, 25.; Tanátsbéliekkel — Tanátsbélikkel Mk 15, 1.; viszont — viszontag Jn 10, 18.

β) az igei eltéréseknél :

állnak — állanak Mt 12, 47.; elbotsátotta — elbotsátta 1Jn 4, 14.; elegyítve — megelegyítve Mt 27, 34.; esvén — leesvén Mt 20, 20.; gyűjtenek — gyűjtnek 2K 12, 14.; kiáltnak — kiáltanak L 4, 41.; küldé — elküldé L 10, 1.; letelepedett — telepedett L 7, 37.; meg-köténdesz — megkötözéndesz Mt 16, 19.; mondotta — mondta Mt 21, 45.; mondottak — mondottanak L 2, 18.; prédikálni — prédikálni F 14.; szomjúhozó — szomjúzó Mt 5, 6.

4. A helyesírás.

A helyesírást egyik kiadásban sem szabad a mai szabályok szerint megítélni. De ha a különbségeket tekintjük, megállapítható, hogy az a) és b) csoportba osztott példák azt igazolják, hogy a debreceni kiadás rendezője inkább állott a szószármaztató alapon, mint TKM.

a) fáradtság — fáradság 2K 11, 23. 27. 2Th 3, 8. Jel 2, 2. 14, 13.; fáradtságos — fáradságos Zsi 6, 10.; gonoszbbá — gonoszbá 2P 2, 20.; gonoszbbúl — gonoszbúl Jn 5, 14.; hízlalt — hizlalt L 15, 23. 27. 30.; jelent — jelentt L 9, 8. Jn 12, 38. 1K 15, 8.; kinek-kinek — kinekkinék ACs 4, 35.; ki-

költ — kiköltt L 8, 6. 8.; kimetszett — kimettség Zsi 1, 3. 10, 1.; Királyja — Királya Jn 12, 13. Jel 15, 3.; Királyja — Királya Jn 19, 12.; Királyjaik — Királyaik L 22, 25.; Királyjok — Királyok Jn 18, 33.; Királyjok — Királyok Jn 18, 39.; Királyok — Királyok L 23, 3. 37. 38. Jn 19, 19. 21.; község — kösség Mt 2, 4. 4, 23. 9, 35. 21, 26. 46. 27, 15. 17. 20. 24. 25. 64. Mk 11, 32. 12, 12. 14, 2. 15, 11. 15. L 1, 10. 21. 3, 15. 21. 6, 17. 7, 1. 29. 13, 17. 19, 47. 48. 20, 1. 6. 9. 19. 26. 45. 21, 38. 22, 66. 23, 13. 23, 35. ACs 4, 21. 10, 2. 41. 12, 21. 22. 13, 15. 31. 14, 13. 14. 19, 17. 5. 13. 19, 9. 26. 30. 33. 35. Zsi 7, 5. 27. 9, 19. 2P 2, 1.; különben — különben 1K 7, 14. 1Ti 5, 25. 2Ti 2, 5.; megjelent — megjelentt 1Jn 1, 2. 3. 5., de 1Jn 1, 2.-ben másodízben már: megjelentt; ment — mentt 1K 7, 34.; metszőket — metzőket F 3, 2.; nevemben — nevembe Mk 9, 37.; rendelt — rendeltt L 12, 42.; tetszik — tetszik Mt 18, 12. 23, 27. Mk 6, 22.; tör — tör L 21, 35. 1K 7, 35. 1Ti 6, 9., de tör 2Ti 2, 26.; tsinált — tsináltt Mk 14, 3. 58. L 7, 37. ACs 7, 48. 2K 5, 1.; útszákon — útszákon Mt 6, 2. 5. 12, 19. Mk. 6, 56. L 10, 10. 13, 26. 14, 21. ACs 5, 15. 9, 11. 12, 10. Jel 11, 8.

b) a' kijé — a' kié ACs 21, 11.; fő-Pap — fő Pap Jn 11, 49. 51.; halottjaikat — halottjaikat Mt 8, 22. L 9, 60. Zsi 11, 35.; közt — közt (köztetek, köztök, köztünk) Mt 13, 32. 21, 38. 23, 11. Mk 1, 27. 16, 3. L 7, 16. 9, 41. 46. 48. 10, 11. 22, 24. 26. 27. 23, 12. Jn 8, 59. 19, 24. ACs 1, 21. 4, 17. 6, 1. 21, 23. 28, 29. R 16, 7. 1K 1, 10. 11. 2, 2. 3. 3, 3. 18. 5, 1. 6, 1. 9, 12. 14, 25. 40., között — közt Mt 23, 35., között — között 2P 2, 1., de az 1749-esben is pl. köztök Jn 9, 10; köztetek 1K 6, 5. 2K 12, 12. 21. G 2, 5.; megbocsátattanak — megbocsátattanak Mt 9, 2.; székben — székbe 1K 6, 4.; városában — városába L 1, 39.; varja — varrja Mk 2, 21.

c) Érdekes jelenség, hogy bár a debreceni kiadás éppúgy, mint egyik bibliakiadás sem használ rövidítéseket, mégis a Szent szót Sz. rövidítéssel használja ezeken a helyeken:

ACs 7, tartalom, 10, 44. 21, 4. R 15, 16. 1K 14, 16. 2K 6, 6. E 3, 5. Jel 21, 10.

d) Ide tartozik az idegen szavak helyesírása is. Az idegen szavaknál természetesen választhatjuk külön α) a keleti (héber és aram) szavakat és β) a nyugati (görög és latin) szavakat. Az alábbi kimutatás világosan mutatja, hogy a héber és aram eredetű szavak közül csak Ananiás, Bétánia, Enok, Fariséé, Hágár, Magdaléné, Mágóg, Talita, a görög és latin eredetű szavak közül csak Chalczédonius, Eutichus, Seniorok, Sópáter szavak írásában áll közelebb a debreceni az eredeti szöveghez. Viszont a debreceni a magyar kiejtéshez inkább alkalmazkodik, mint TKM. Ennek a magyaros hangzású kiejtéshez való alkalmazkodásnak végső eredménye az, hogy az 1821-ben Debrecenben kiadott újszövetség az első magyar szentírás-kiadás, amelyben Jézus Krisztus olvasható.

α) héber és aram származású szavak:

Akház — Acház Mt 1, 9.; Ananiás — Anániás ACs 5, 1. 24, 1.; Arimathia — Arimathia L 23, 51. Jn 19, 38.; Barrabbás — Barabbás Mt 27, 16.

17. 20. 21. 26.; *Bénjámín* — *Benjámín* ACs 13, 21. R 11, 1. F 3, 5.; *Betánia* — *Bétánia* Mk 11, 1. de *Bétánia* — *Betánia* Mk 11, 11. 12. 14, 3. L 19, 29. 24, 50. Jn 11, 18. 12, 1.; *Enok* — *Enoch* Zsi 11, 5. Jd 14.; *Fariséé* — *Fariseé* Mt 23, 26.; *Gabatha* — *Gabbatha* Jn 19, 13.; *Hágár* — *Hagár* G 4, 24. 25.; *Hálléluja* — *Halleluja* Jel 19, 1. 3. 4. 6.; *Jérikó* — *Jérichó* L 18, 35. 19, 1.; *Jerúsálem* — *Jerusalem* G 4, 26.; *Kananeabéli* — *Kananeábéli* Mk 3, 18.; *Magdaléné* — *Magdalena* L 24, 10.; *Mágóg* — *Magóg* Jel 20, 8.; *Róboám* — *Roboám* Mt 1, 7.; *Ruth* — *Rúth* Mt 1, 5.; *Simon* — *Simeon* 2P 1, 1.; *Talita* — *Tálita* Mk 5, 41.; *Zákée* — *Zákée* L 19, 5.

β) görög és latin származású szavak :

Akháikus — *Acháikus* 1K 16, 17.; *Akhája* — *Achája* R 15, 26. 16, 5. 1K 16, 15. 2K 1, 1. 9, 2. 11, 10. 1Th 1, 7. 8.; *Alexander* — *Alexánder* ACs 19, 33., de ugyancsak ACs 19, 33.-ben *Alexánder*; *Alfeus* — *Alféus* Mk 2, 14.; *Antikristus* — *Antichristus* 1Jn 2, 18. 22. 4, 3. 2Jn 7.; *Antiókia* — *Antióchia* ACs 11, 19. 20. 22. 25. 26. 27. 12, 25. 13, 1. 14. 14, 19. 21. 26. 15, 22. 23. 30. 35. G 2, 11. 2Ti 3, 11., de már ACs 18, 22. *Antióchia*; *Aristárkus* — *Aristárchus* Kol 4, 10.; *Aristárkhus* — *Aristárchus* Fil 24.; *Arkangyal* — *Archangyal* 1Th 4, 16. Jd 9.; *Arkippus* — *Archippus* Kol 4, 17.; *Artémás* — *Artemás* Tt 3, 12.; *Chalczédónius* — *Chalcedónius* Jel 21, 19.; *Czésárea* — *Czésarea* ACs 25, 1. 4. 6. 13.; *Czirénéus* — *Czirenéus* Mk 15, 21.; *Diótréfés* — *Diótrephes* 3Jn 9.; *drakma* — *drachma* L 15, 8. 9.; *Eutichus* — *Eutikus* ACs 20, 9.; *Fortunatus* — *Fortunátus* 1K 16, 17.; *Hermógénes* — *Hermógenes* 2Ti 1, 15.; *Himénéus* — *Himenéus* 1Ti 1, 20. 2Ti 2, 17.; *Jérápólis* — *Jerápolis* Kol 4, 13.; *Kenkrea* — *Kenchréa* R 16, 1.; *Kristus* — *Christus* Mt 1, 1. 16. 17. 18. 2, 4. 11, 2. 16, 16. 20. 22, 42. 23, 8. 10. 24, 5. 23. 24. 33. 26, 63. 68. 27, 17. 22. Mk 1, 1. 8, 29. 9, 41. 12, 35. 13, 6. 21. 22. 14, 61. 15, 32. L 2, 11. 26. 3, 15. 4, 41. 9, 20. 20, 41. 21, 8. 22, 67. 23, 2. 35. 39. Jn 1, 17. 20. 25. 42. 3, 28. 4, 25. 29. 42. 6, 69. 7, 26. 27. 31. 41. 42. 9, 22. 10, 24. 11, 27. 12, 34. 17, 3. 20, 31. ACs 2, 30. 31. 36. 38. 3, 6. 18. 20. 4, 10. 26. 5, 42. 8, 5. 12. 37. 9, 20. 22. 34. 10, 36. 11, 17. 13, 25. 15, 11. 26, 16. 18. 31. 17, 3. 18, 5. 28. 19, 4. 20, 21. 24, 24. 26, 23. 28, 23. 31. R 1, 1. 4. 6. 7. 8. 16. 2, 16. 3, 22. 24. 5, 1. 6. 8. 11. 15. 17. 21. 6, 3. 4. 8. 9. 11. 23. 7, 4. 25. 8, 1. 2. 9. 10. 11. 17. 34. 35. 39. 9, 1. 3. 5. 10. 4. 6. 7. 12. 5. 13. 14. 14. 9. 10. 15. 18. 15, 3. 5. 6. 7. 8. 16. 17. 18. 19. 20. 29. 30. 16, 3. 5. 7. 9. 10. 16. 18. 20. 24. 25. 27. 1K 1, 1. 2. 3. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 12. 13. 17. 23. 24. 30. 2, 2. 16. 3, 1. 11. 23. 4, 1. 10. 15. 17. 5, 4. 7. 6, 15. 7, 22. 8, 6. 11. 12. 9, 1. 12. 18. 21. 10, 4. 9. 16. 11, 1. 3. 12, 12. 27. 15, 3. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 22. 23. 24. 31. 57. 16, 22. 23. 24. 2K 1, 1. 2. 3. 5. 19. 21. 2, 10. 12. 14. 15. 17. 3, 4. 14. 4, 4. 5. 6. 5, 10. 14. 16. 17. 18. 19. 20. 6, 15. 8, 9. 23. 9, 13. 10, 1. 5. 7. 14. 11, 2. 3. 10. 13. 23. 31. 12, 2. 9. 10. 19. 13, 3. 5. 13. G 1, 1. 3. 6. 7. 10. 12, 2. 4. 16. 17. 20. 21. 3, 1. 13. 14. 16. 17. 22. 24. 26. 27. 28. 29. 4, 7. 14. 19. 5, 1. 2. 4. 6. 24. 6, 2. 12. 14. 15. 18. E 1, 1. 2. 3. 5. 10. 11. 12. 17. 20. 2, 5. 6. 7. 10, 12. 13. 20. 3, 1. 4. 6. 8. 9. 11. 14. 17. 19. 21. 4, 7. 12. 13. 15. 20. 32. 5, 2. 5. 14. 20. 23. 24. 25. 32. 6, 5. 6. 23. 24. F 1, 1. 2. 6. 8. 10. 11. 13. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 23. 26. 27. 29. 2, 5. 11. 16. 21. 30. 3, 3. 7. 8.

9. 12. 14. 18. 20. 4, 7. 13. 19. 21. 23. Kol 1, 1. 2. 3. 4. 7. 24. 27. 28. 2, 2. 5.
 6. 8. 11. 17. 20. 3, 1. 3. 4. 11. 13. 16. 24. 4, 3. 12. 1Th 1, 1. 3. 2, 6. 14. 19. 3, 2.
 11. 13, 4, 16. 5, 9. 18. 23. 28. 2Th 1, 1. 2. 8. 12. 2, 1. 2. 14. 16. 3, 5. 6. 12. 18.
 1Ti 1, 1. 2. 12. 14. 15. 16. 2, 5. 6. 7. 3, 13. 4, 6. 5, 11. 21. 6, 3. 13. 14. 2Ti
 1, 1. 2. 9. 10. 13. 2, 1. 3. 8. 10. 19. 3, 12. 15. 4, 1. 22. Tt 1, 1. 4. 2, 13. 3, 6. Fil
 1. 3. 6. 8. 9. 23. 25. Zsi 3, 1. 6. 14. 5, 5. 9, 11. 14. 24. 28. 10, 10. 11, 26. 13, 8.
 21. Jk 1, 1. 2, 1. 1P 1, 1. 2. 3. 7. 17. 13. 19. 2, 5. 21. 3, 16. 18. 21. 4, 1.
 11. 13. 14. 5, 1. 10. 14. 2P 1, 1. 8. 11. 14. 16. 2, 20. 3, 18. 1Jn 1, 3.
 7. 2, 1. 8. 22. 3, 16. 23. 4, 2. 3. 5, 1. 6. 20. 2Jn 3. 7. 9. Jd 1. 4. 17. 21. Jel 1,
 1. 2. 5. 9. 11, 15. 12, 10. 17. 20, 4. 6. 22, 21.; *Maczédónia* — *Maczedónia*
 ACs 16, 9. 10. 12. 18, 5. 19, 21. 22. 20, 3. 1K 16, 5. 2K 1, 16. 2, 13. 7, 5. 8, 1.
 9, 2, 4. 11, 9. F 4, 15. 1Th 1, 7. 8. 4, 10. 1Ti 1, 3., de *Maczedónia* ACs 19,
 29. 20, 1.; *Nikodémus* — *Nikodémus* Jn 3, 1. 4. 9. 19, 39.; *Nikolaiták* —
Nikolaiták Jel 2, 6. 15.; *Onesifórus* — *Onesiforus* 2Ti 1, 16.; *Onésifórus*
 — *Onésiforus* 2Ti 4, 19.; *Pátriárka* — *Pátriárcha* ACs 7, 8. 9. Zsi 7, 4.;
Próselitusok — *Prósélitusok* ACs 2, 10.; *Seniorok* — *Séniorok* ACs 14, 23.
 15, 2. 4. 6. 22. 23. 16, 4.; *Sintikhe* — *Sintiche* F 4, 2.; *Sópáter* — *Sopáter*
 ACs 20, 4.; *Tichikus* — *Tikikus* ACs 20, 4.; *Tikhikus* — *Tichikus* Kol 4,
 7.; *Timóthéus* — *Timothéus* ACs 16, 1. 17, 15. 18, 5. R 16, 21. 1K 16,
 10. 2K 1, 1. 19. F 2, 19. Kol 1, 1. 1Th 1, 1. 3, 2. 6. 2Th 1, 1. 1Ti 1, 2. 6, 20.
 2Ti 1, 2. Fil 1. Zsi 13, 23., de *Timothéus* ACs 17, 14.; *Timóthée* — *Ti-*
mothée 1Ti 1, 18.; *Titus* — *Títus* 2K 2, 12. 7, 6. 13. 14. 15. 8, 6. 16. 23.
 12, 18. G 2, 1. 3. 2Ti 4, 10. Tt 1, 3.

5. Sajtóhibák.

A sajtóhibák nem tartoznak sem a nyelvjárási, sem a nyelvtani jellegzetességekhez. Minthogy azonban megelőzőleg aprólékosan felsoroltam a debreceni 1749-es kiadás és TKM kiadása között levő különbségeket, nem tartom teljesen feleslegesnek a sajtóhibák felsorolását azért, mert lehetnének olyanok, akik egyik-másik sajtóhibában nyelvjárási, vagy nyelvtani jellegzetességet sejtethetnének.

E hibák jórészt helyesbítették a későbbi debreceni kiadások, de egy hiba Mt 9, 30-ban mindvégig megmaradt, úgyhogy amit az eredeti szöveg szerint így kell fordítani magyarul és TKM így is közöl: „és keményen megfenyegeté őket Jésus“, azt a debreceni kiadásokban így olvassuk: „és kimenvén, megfenyegeté őket Jésus“.

Ahol a hiba nyilvánvaló, ott nem tettem zárójelbe a hibátlan szót. Mivel az újszövetség könyvei szerint sorolom elő a hibákat, a könyvet csak a legelső szám előtt jelzem. E sajtóhibák az 1749-es kiadásra vonatkoznak.

A „mellynek“ szó előtt tévedésből zárójel van Mt 1, 23., helyébe — helyében 2, 22., kimenvén (keményen) 9, 30., en bennem (én bennem) 11, 6., lássátok (lássatok) 11, 8., kevésbe (kévékbe) 13, 30., helynek (helynek) 14, 35., Farsiúusok 15, 1., felélvén (felelvén) 15, 13., megkérdé (megkérdé) 16,

13., tanítványi (tanítványit) 16, 13., tűzéré (tűzére) 18, 9., megkö-kötöztök 18, 18., kérdest 22, 23., Galileábéli 28, 69., választá Mk 3, 14., vála (vala) 3, 22, 15, 41., (L 2, 13, 7, 12.,) titeket 6, 11., vóln 6, 35., piátról 7, 4., (ACs 17, 17.), mindjárást 11, 2., égyebet 11, 13., édényt 14, 3., tálalá (találá) 14, 37., gyótlts (gyólts) 14, 51., vágy (vagy) 15, 1., tsák (tsak) L 1, 22., atyáinknak (atyánknak) 1, 73., belpoklosság 5, 13., Mósés 5, 14., Evanyéliom 7, 22., mindenütt 9, 6., kosárral 9, 17., halalt 9, 27., szárvára (szarvára) 9, 62., hállgat 10, 16., pedig 10, 31., élfosztott 11, 22., lákodalmából 12, 36., monkálódni 13, 14., számárát 13, 15., magoka (magokat) 13, 17., Farisésoknak 14, 3., hív ad (hívjad) 14, 13., vétkeztem 15, 21., vagyon! (a! sajtóhiba) 18, 24., valami dolog vólna az (vala, mi dolog vólna az?) 18, 36., elnek (élnek) 20, 47., szolgáló-eány 22, 56., Fe kiálta 23, 18., féltámadott 24, 6., Filép (Filep) Jn 1, 46., megmu atá (megmutatá) 2, 11., fell 3, 14., nevebe (nevébe) 3, 18., valáki 6, 40., átyáitok 6, 49., Jesus 7, 28., honét (honnét) 7, 28., viálgra (világra) 9, 39., létészem (letészem) 10, 17., feltámasztot 12, 9., nékiek (néktek) 13, 19., egymást 13, 34., Aytában (Atyában) 14, 11., néki (nékik) 16, 31., tudjak (tudják) 17, 25., a' kikiket 18, 9., dárdaival 19, 34., Peter 20, 3., hajon (hajón) 21, 6., halót (hálót) 21, 8., adatott ACs 4, 12., tsudalkoznak 4, 13., egymással 4, 15., Josef (sajtóhiba, mert már a következő versben és másutt is József) 7, 13., szabádulást 7, 25., hozzájá 7, 31., Es szó előtt zárójel van 9, 12., látna szó után nincs zárójel 9, 12., boszszúsággal 9, 13., botsatnak 11, 5., küldvéna lamisnát (küldvén alamisnát) 11, 30., eletre 13, 46., varosában 16, 14., Mentek (mentek) 17, 10., tanítávnnyokat 18, 23., prédikal 19, 13., vivék fel (vévék fel) 20, 9., leselkedesek 20, 19., Fő-Paját (Fő-Papját) 23, 4., Sadducésok 23, 7., vagyak (vagynak) 23, 21., kereszténnyé (sajtóhiba, mert másutt pl. ACs 11, 26., 1K 7, 15., 1P 4, 16. keresztyén) 26, 28., terhnek (terehnek) 27, 10., ejtszaka 27, 27., Meggyógyúlnak (meggyógyúlnak) 28, 9., apellálni (appellálni) 28, 19., fetől (felől) 23, 31., lest (test) R 1, 3., megesmértt 1, 28., tálalói (találói) 1, 30., vádolnák (vádolnak) 3, 4., a szólok szó után nincs zárójel 3, 5., beszede (beszéde) 9, 9., Rebéka 9, 10., végézése (végezése) 9, 11., élvégezi 9, 28., haborúságban 12, 12., nénénkét (nénéneket) 16, 1., való (valók) 16, 10., ájándékáért 1K 1, 4., férjevel 7, 11, es (és) 7, 37., márháitokat 9, 11., mi den (minden) 9, 22., hálakat (hálákat) 10, 30., aszszoyi (aszszonyi) 11, 6., pedig 11, 34., visszavonásnak 14, 33., Anyaszentegyházat (Anyaszentegyházát) 15, 9., nyavalyasbak 15, 9., hallottakat (halottakat) 2K 1, 9., ajánlo (ajánló) 3, 1., bizonysgot 7, 11., hogy a' mi szavak előtt zárójel van 9, 3., a' mint szavak előtt nincs zárójel 9, 3. ezelőttt 12, 2., tisztésséges 13, 7., Végezétre 13, 11., kegyelmésségének E 1, 7., menetelün (menetelünk) 2, 18., íntésiben 6, 4., értelmével Kol 2, 18., szátokból 3, 8., feltte (felette) 2Th 1, 3., bővölködött (bővölködött) ITi 1, 14., a magokat szó után nincs zárójel 2, 10., a jó tselekedetekkel szavak után zárójel van, holott nem kell 2, 10., beszédiben (beszédediben) 4, 6., beszédekben 6, 4., nékéd (néked) 6, 13., tsalárdtsága Zsi 3, 13., karpiton (kárpíton) 6, 19., Izraélitakra 9, 10., keszített 11, 16., gyüro (gyűrű) Jk 2, 2., mértékletes 3, 17., légyenek (légyetek) 1P 5, 3., A' kí 1Jn 2, 4. Utólsó Jel 2, 8., hev (hév) 3, 15., hásonló 9, 7., égesének (égésének) 18, 9., többé 18, 22., kíknel (kiknél) 21, 9., Eszacról három (Eszacról

három, ebből nem az Északról szó a hibás, mert az 1749-es kiadásban a kezdőbetűkön ékezet nincs) 21, 13.

b) A sajtóhibák közé bevehettem volna még ezeket is: *álítsátok* — *alítsátok* Jn 5, 45., *álítod* — *alítod* Jn 8, 53. De kiemeltem ezeket a sajtóhibák közül azért, hogy ez úton hívjam fel a figyelmet „Az *alít* ige az újszövetség Károli- és Káldi-féle fordításában“ c. dolgozatomban¹ jelzett változtatásnak itt mutatkozó első jelenségeire.

c) A sajtóhibákat tekintve, legfeltűnőbb jelenség az, hogy az 1749-es kiadás sajtóhibái egyeznek az 1767-ben készült egyik kiadással. Ez az egyezés annyira feltűnő, hogy a figyelmes olvasó hajlandó volna feltételezni eme 67-es kiadvány szedőjéről azt, hogy a 49-es kiadványt, mint Istennek beszédét annyira becsülte, hogy még a sajtóhibán sem mert változtatást tenni. Kiszedte például e helyett, hogy: világra azt, hogy: viálgra, e helyett, hogy: Atyában ezt, hogy: Aytában, e helyett, hogy Fő-Papját ezt, hogy: Fő-Paját csak azért, hogy éppen olyan legyen, mint az előbbi kiadvány. Manapság ilyen esetben azt mondjuk, hogy tömöntvényről készült a nyomtatvány, vagy pedig fototypia útján. 1767-ben azonban ilyesmiről még nem lehet szó, csak szolgálj utánzásról, de itten is feltűnő, hogy a korrektor nem javította ki e hibás szavak egész sorát. Az nem lehet helytálló ellenvetés, hogy egyes szavaknál, mint pl. L 14, 13-ban az 1749-es példányban: hív ad, az 1767-es (pápai kollégiumi) példányban: hívjad olvasható, mert az 1749-es példányban láthatólag üres a j betű helye, míg az 1767-es (pápai) példányban igen halvány a j betű. Nyilvánvaló tehát, hogy a festék fogyatékosága okozta az előbbinél a hibát. Ugyanez a jelenség látható Mt 16, 13. L 22, 56. 23, 18. és még több más helyen.

Míg ezen vizsgálódtam, a rejtély titkát megtaláltam ott, hogy Lukács evangélioma 3. része első versében, amikor a negyedes fejedelem szó másodjára fordul elő, a negyedes szó végső betűje az „s“ mindkét kiadásban fordítva van. Ezt az egyezést másképpen már nem tudtam megmagyarázni, mint úgy, hogy a két kiadványt azonosítottam. E gondolat felmerülésével egymásután világosodott meg előttem, hogy az 1767-ben készült kiadás betűje nemcsak azonos a 49-es kiadvány betűjével — mert ez még elvégre lehetséges lenne —, hanem a 18 esztendei használat kopása sem látszik rajta. Azután megfigyelve ezt a 67-es kiadványt, láttam, hogy a címlapja kissé eltérő, de mégis másfajta papírra van nyomtatva, mint a többi szöveg. És ha a bekötött példányt összehasonlítottam a 49-es

¹ Újszövetségi Füzetek 7. sz. — Magyar Nyelv 1940. évf. 311—316. ll.

példány bekötésével, mindegyiknek az arany metszéses részén ott látszanak az egykorú díszítések. Ezek után ezt az idegen, Steph. Farkas sculptor által készített címlappal ékeskedő példányt, amely a pápai kollégiumé, bátran nevezhetem *álhatvanhetes kiadványnak*. A címlap minden bizonnyal úgy került oda, hogy az 1749-es kiadás egyik bekötött példányának a címlapja megrongálódott és a nyomdából az 1767-es kiadás nyomtatása idején kértek egy címlapot, mivelhogy a címlapot és tartalomjegyzéket külön papirosra nyomták. A nyomdász aztán a Mich. Kabai sc. et excud. által készített szebb metszésű és az új kiadás első lapjául elfogadott címlap mellett próbaképpen nyomtatott sokfajta címlapból adott egy olyat, amely csak próbanyomat volt és bár hasonlított, de nem egyezett sem az 1749-es, sem az 1767-es kiadás címlapjával. Ezt az 1767-es címlapot ragasztotta be a tulajdonos a tulajdonában lévő addig hiányos 1749-es példány elé és előidézte azt a megtevést, mintha 1767-ben készült volna egy újszövetségi kiadás az 1749-es kiadás betűivel is.

d) Ezek után nem volt meglepő, csak szomorúan kiábrándító az a sok összehasonlítás után egészen bizonyos megállapítás, hogy a debreceni egyetemi könyvtárban 114.933. sz. a. levő és címlap szerint 1799-ben nyomott újszövetség nem más, mint az 1789-ben nyomott kiadás, csak a címlapja van más papirosra és MDCCXCIX év jelzésével nyomva. Az 1767-es példa szakasztott másául R 15, 24.-ben a „kisértetem“ szóban az s betű mindkét példányban fordítva van szedve. Hasonlóképpen bizonyítja a két példány azonosságát az, hogy mindkét — garmond betűkkel szedett — példányban 2K 1, 4-ben a „háborúságunkban“ szóban az ú betű petit ú.

Ebből a tényből azonban nem vonom le azt a következtetést, hogy 1799-es kiadás egyáltalán nincs. Ezt nem Zoltai Lajos „Debrecen város könyvnyomdájának XVIII. századbeli működése termékei“ c. dolgozatának 33. lapján 140. sz. a. említett adatára építem, ahol erre hivatkozás történik. A „Károli Gáspár bibliafordításának törzskönyve“¹ című dolgozatom 58. lapján ugyanis igazoltam, hogy 1780-as kiadású újszövetség nincs. Ilyet, de 1799-es kiadásút sem vett át a debreceni Kollégium könyvtára, amikor a Zoltai által említett könyvtár birtokába jutott. De abból, hogy 1799-es címlap van, az 1767-es példa nyomán merem azt állítani, hogy lehetett 1799-es debreceni kiadású újszövetség. És ha az 1767-es 3000 példányos kiadás után 22 év múlva 1789-ben újból megjelent 3000 példány,² akkor aligha gondolható, hogy ettől fogva 32 évig, 1821-ig kel-

¹ Vasady B., Károlyi Emlékkönyv (Budapest, 1940.).

² Zoltai i. m. 33. l. 140. sz. a.

lett várni újabb kiadásra. Bármint legyen is az 1799-es kiadás sora, a valóság ezidőszerint az, hogy e dolgozat második bekezdésében *címlap szerint* említett hat kiadás valójában csak négy kiadás.

III.

Szövegkritika.

A TKM kiadás és a debreceni kiadások szövegét össze lehet hasonlítani abból a szempontból is, hogy miként viszonylik mindegyik a biblia eredeti görög szövegéhez? Ez a *szövegkritikai* kérdés a debreceni kiadások tudományos színvonalát érinti.

E szempontból való egybevetés nyomán 87 hely jöhet tekintetbe, amelyeket tíz csoportba oszthatunk.

1. Van 20 olyan eltérés, amely úgy látszik, mintha azt igazolná, hogy a debreceni kiadás rendezője jobban megnézte az eredeti szöveget, mint TKM. Minthogy azonban TKM 1685-ös kiadása is közli ezeket a helyeket a sajtóhibái jegyzékében, ezért nem lehet TKM rovására írni. Ezek a helyek: a) Mt 4, 8.: egy nagy magas — egy magas; b) Mt 11, 20.: legtöbb tsudákat — tsudákat; c) Mt 18, 15.: atyádfia, menj-el és dorgáld — atyádfia, dorgáld; d) Mt 24, 30.: felhőiben — felhőjében; e) Mk 4, 5.: vala sok föld — vala föld; f) Mk 6, 11.: ő ellenek — ő ellene; g) L 3, 1.: vólna negyedes Fejedelme — vólna Fejedelme; h) L 21, 25.: a' tenger és a hab zúgni fog — a' tenger zúgni fog; i) Jn 4, 47.: Ez — És; j) Jn 5, 1.: felméne Jésus Jérusálembe — felméne Jérusálembe; k) Jn 7, 7.: tselekedetei — tselekedeteik; l) ACs 2, 10.: tartományiban — tartományában; m) ACs 10, 5.: valakiket — valakit; n) ACs 12, 1.: gyülekezetből — gyülekezetekből; o) ACs 14, 13.: bikákat — bikát; p) ACs 24, 16.: előtt mindenkor — előtt; r) ACs 26, 7.: szüntelen szolgálván — szolgálván; s) Kol 3, 13.: néktek — nekünk; t) Zsi 2, 14.: testből és vérből valók — testből valók; u) Zsi 2, 17.: bűneit — bűnét.

2. Van 17 olyan hely, ahol az eltérések különbözőséget mutatnak a két kiadás között, de az eltérések az eredeti szöveggel nem hozhatók kapcsolatba. Minden külön megokolás nélkül felsorolom egymás után a két fordítást, azután a megfelelő görög szót, vagy szavakat, s ha szükségesnek ítélem, megemlítem a Vulgata-fordítást (V) és a vizsolyi bibliát (Vi) is.

a) Mt 7, 8.: megnyeri, a' mit — megnyeri azt, a' mit λαμβάνει; b) Mk 6, 28.: elhozá — előhozá, ἔνεγκε; c) L 5, 34.: ezt — azt. Az eredeti szövegben megfelelő szó nincs; d) L 8, 4.: menének — mennének, ἐπιπορευομένων. Az eredeti szövegben megfelelő igemód nincs. A debreceni fordítás: *menének* szava magyarosabb a latinos vonzású *mennének* alaknál; e) Jn

6, 2. : tsudáit — tsuda-tételit, τὰ σημεῖα ; f) Jn 7, 25. : Mondának vala — mondanak, ἔλεγον ; g) Jn 16, 17. : mondanak — mondanak, εἶπον ; h) Jn 16, 18. : mondanak vala — mondanak, ἔλεγον ; i) Jn 19, 21. : mondanak vala — mondanak, ἔλεγον. j) ACs 5, 36. : mondta vólt — mondja vólt, λέγων ; k) ACs 27, 44. : a hajó-törésnek darabjain — hajó törésének darabjain, ἐπί τινων τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου ; l) R 2, 3. : azt te óh ember — azt óh te ember, τοῦτο, ὃ ἄνθρωπε ; m) R 3, 31. : légyen ez — légyen az, γένοιτο ; n) 1K 14, 32. : értelmek — értelmeik, πνεύματα. Az eredeti szövegtől független a különböző birtokosrag alkalmazása annyival inkább, mivel TKM ugyanebben a versben ugyanilyen birtokviszonyban ezt írja : a magyarázóknak ítéletek ; o) 1Ti 1, 12. : a' szolgálatban — e' szolgálatban, εἰς διακονίαν ; p) Zsi 9, 11. : Fő-Papjok — fő Papja, ἀρχιερεὺς τῶν... ἀγαθῶν. Vi : ióknac fő Papja. Az eredeti szövegtől függetlenül több birtokos egy birtokról lévén szó, a Vi és TKM a helyes ; r) Jel 20, 4. : a' kiknek fejeiket vették — a' kiknek fejeket vötték, πεπελεκισμένων.

3. Két helyen azért tér el a két fordítás egymástól, mert egyik helyen a személyes névmást *toldja be* a debreceni kiadás, másik helyen a birtokos személyragot : a) Mt 9, 33. : És ő az ördögöt — És az ördögöt, καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου ; b) Jk 3, 2. : beszédében — beszédben, ἐν λόγῳ.

4. Két helyen olyan eltérést találunk, hogy a debreceni *egyes számat ír többes helyet*, illetve többest ír egyes helyett, nyilván nem nézte meg az eredetit, vagy talán a nyomdász tévedett : a) Mt 8, 28. : koporsóból — koporsókból, ἐκ τῶν μνημείων ; b) 2K 2, 10. : a' kiknek — a' kinek, ᾧ.

5. Nyolc bibliai helyen az *igeidőben van eltérés*, de ez az eltérés lehet sajtóhiba is hat (a, b, c, e, g, h) esetben : a) Mt 14, 31. : kételkedel — kételkedél, ἐδίστασας ; b) Mk 5, 19. : engede — engedé, ἀφῆκεν ; c) L 2, 17. : elhirdették — elhirdeték, διεγνώρισαν, V : cognoverunt ; hajlik a V igeideje felé, amely egyezik a Beza : divulgaverunt idejével is ; d) L 14, 22. : parantsoltad — parantsolád, ἐπέταξας, V : imperasti, Beza is így. Perfectummal fordít, valószínűleg latin hatásra ; e) Jn 3, 11. : látunk — láttunk, ἐωράκαμεν. Az eredeti szövegtől eltér a jelen idő használata, ami lehet sajtóhiba is. V. ö. 1 Jn 1, 1. ; f) ACs 16, 22. : feltámad — feltámada, συννεπέστη ; g) F 2, 25. : ítélem — ítélem, ἡγησάμην ; h) 1Jn 1, 15. : hirdettünk — hirdetünk, ἀναγγέλλομεν.

6. Öt helyen a két fordítás abban tér el, hogy a debreceni *kihagy egyes szavakat*, amelyek az eredeti szövegben benne vannak. Az a) és b) alatt felsorolt kihagyások jelentéktelenek, a d) és e) alatti pótolva, illetve javítva van a későbbi debreceni kiadásokban. a) Mk 4, 1. : földön — földön vala, ἐπὶ τῆς γῆς ἦν ; b) Mk 9, 26. : a gyermek olyan lön — és a gyermek

olyan lón, *καὶ ἐγένετο*; c) E 1, 18. : örökségének — örökségének ditsőségének, *τῆς δόξης τῆς κληρονομίας*; d) F 1, 25. : gyarapodástokra — gyarapodástokra és hiteteknek öröme, *ἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως* Az 1789. és 1821. debreceni kiadás pótolja a kihagyást; e) 1Th 2, 9. : megterhel-nénk — meg ne terheljünk, *πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι*. Az 1767., 1789. és 1821. kiadás helyesbít a *ne* szócska betételével.

7. Van három olyan eltérés a két kiadás között, amelyekben az eredeti szöveghez TKM alkalmazkodik, viszont a debreceni kiadás *visszatér a Vizsolyihoz*: a) Mt 20, 21. : az én két fiaim — ez én két fiaim, *οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου*, Vi : az én két fiaim; b) Mt 21, 27. : Jézus — Jésumis, *καὶ αὐτός*, Vi : (Jesus). A debreceni a Vi-hoz *visszatér* elhagyva a zárójelet. A későbbi Károli-kiadások TKM-t követik; c) L 14, 23. : ösvényekre — sövényekre, *φραγμούς*, V : in sepes, Bezanál is így, Vi : ösüniekre, Káldi : sövényekre. A vizsolyi szöveget meghagyta a hanai és oppenheimi kiadásban Szenci Molnár Albert; holott a szótárában a sepes jelentéséül sövény-t ír. Az eredeti szöveg és a latin fordítás szószármaztató jelentésétől elhajolva a vizsolyi bibliához tér vissza a debreceni kiadás. Az értelem is inkább e jelentés felé dönt. TKM módosítása ment át a későbbi Károli kiadásokba, sőt az 1704-es casseli kiadásban *sövényekre* olvasható.

8. Három helyen úgy tér el a két fordítás, hogy a debreceni határozottan *magyarosabb*, mint TKM: a) Mt 16, 11. : megöltalmazátok — megöltalmaznátok, *προσέχειν*; b) L 20, 2 : méltósággal — méltóságból, *ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ*, V : in qua potestate; c) ACs 7, 33. : a' mellyen — a' mellyben, *ἐν ᾧ*.

9. Kilenc helyen az eredeti szövegtől a lényegét nem érintő *egyes névmás elhagyásával* tér el a debreceni kiadás. *Személyes névmás elhagyása*: a) b) c), *mutató névmás elhagyása*: d) e) f), *birtokos névmás elhagyása*: g) h), *birtokos személyrag elhagyása*: i).

a) L 10, 38. : befogadá — befogadá ötet, *ὑπεδέξατο αὐτόν*; b) ACs 13, 33. : tégedet — én tégedet, *ἐγὼ... σε*; c) ACs 20, 22. : imé — imé én, *ἰδοὺ ἐγώ*; d) Mk 13, 24. : a' nyomorúságnak utánna — annak a nyomorúságnak utánna, *μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην*; e) L 15, 30. : a' te fiad — e te fiad, *ὁ υἱός σου οὗτος*; f) L 24, 4. : a' dologban — abban a dologban, *περὶ τούτου*; g) Mt 3, 6. : bűneikről — az ő bűneikről, *τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν*; h) 2K 7, 4. : minden háborúságunkban — minden mi háborúságunkban, *ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν*; i) 2K 8, 22. : bizalomért — bizalmomért, *πεποιθήσει... τῇ εἰς ὑμᾶς*

10. A debreceni kiadásban 18 olyan hely van, amelyben a debreceni kiadás TKM-től úgy különbözik, hogy *az eredeti szöveghez tér vissza*. Ez a *visszatérés* csak négy helyen [a) i) j) o)] eredeti, egy helyen [e)] a vizsolyihoz tér vissza, tizenhárom

helyen pedig egyezik ifj. Köleséri Sámuelnek Lipcsében 1717-ben névtelenül és évszám nélkül megjelent kiadásával. Az önállóan, eredetinek bizonyuló négy helyen bizonyoságot tesz arról, hogy — ha használta volna is a Köleséri kiadását — attól függetleníteni is tudta magát. Ezt igazolni lehet pontos összehasonlítás után sok példával. Hogy az 1717-es újszövetséget használhatta, azt valószínűvé teszi az a tulajdonomban levő példány, amelynek bőrkötésén elől is, hátul is a zászlós bárány látható — annak bizonyoságául, hogy Debrecenben kötötték —, nemkülönben a hátsó táblájára bepréselt: „anno 1751“. Ahogy ez a lipcsei újszövetség Debrecenben volt 1751-ben, éppúgy lehetett több is, már megelőzőleg is.

a) Mt 13, 13.: példabeszédek által — példabeszéd által, *ἐν παραβολαῖς*; b) L 10, 7.: házról házra — egy házról más házra, *ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν*; c) L 20, 19.: a' példabeszédet — e' példabeszédet, *τὴν παραβολήν*; d) Jn 6, 42.: 's annyát — 's mind annyát, *καὶ τὴν μητέρα*; e) Jn 7, 36.: beszéd ez — beszéd 'az, *οὗτος ὁ λόγος*; f) Jn 13, 7.: te nem — te azt nem, *οὐ οὐκ*; g) Jn 16, 7.: én elmenjek — elmenjék, *ἐγὼ ἀπέλθω*; h) ACs 7, 35.: mondván — ezt mondván, *εἰπόντες*; i) ACs 7, 49.: sámolya — sámolyok, *ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου*. Az eredeti szövegnek megfelelőbb az egyes szám (több birtokos egy birtok); j) ACs 24, 5.: és hasonlást támaszt — és ki hasonlást támaszt, *καὶ κινουῦντα σιάσιν*; k) ACs 27, 16.: mely Klaudának hívatatik — mely sziget Klaudának hívatatik, *καλούμενον Κλαύδην*; l) Zsi 4, 15.: nints olly Fő-Papunk — nints oly fő Pap, *οὐ... ἔχομεν ἀρχιερέα*; m) Zsi 8, 4.: a' földön — e' földön, *ἐπὶ γῆς*; n) Zsi 10, 16.: az ő elméjékbe — elméjékbe, *ἐπὶ τῶν διανοιῶν αὐτῶν*; o) Jk 5, 19.: közzületek — köztetek, *τις ἐν ὑμῖν*; p) 1P 3, 3.: hajoknak feltekerésében — hajoknak feltekerésekben, *ἐμπλοκῆς τριχῶν*; r) 3Jn 10.: ő-maga sem fogadja — ő maga fogadja, *οὔτε αὐτὸς ἐπιδέχεται*. Az eredeti szöveghez és a vizsolyihoz visszatér. Hibás az 1700-as amsterdami, az 1704-es casseli, az 1730-as utrecht, de már jó az 1717-es lipcsei, az 1737-es utrecht és a többi; s) Jel 19, 18.: Hadnagyoknak húsokat, — Hadnagyoknak, *σάρκας χιλιάρχων*

Mindezeket összevetve megállapítható, hogy a debreceni első kiadás sajtó alá rendezője teológiát ismerő szakember volt, aki nemcsak az eredeti szöveget nézte meg, hanem igen sok megelőző kiadást is figyelembe vett és felhasználta.

IV. Az egyes könyvek tartalomjegyzéke.

Legjellemzőbb minden más Károli-szöveg és a debreceni kiadványok között lévő eltérésekben a könyvek egyes részei elé tett tartalmi kivonatok.

A vizsolyi bibliában ilyen tartalommutató nincs, a Káldi első kiadásában sincs. A Károli-bibliánál legegyszerűbben a hanai kiadásban találunk tartalomjegyzéket bizonyára Szenci Molnár Albert tollából, amely tartalomjegyzék aztán megtalálható a későbbi kiadásokban is.

Ezektől a tartalmi kivonatoktól teljesen elütő a debreceni tartalomjegyzék, amelynek különleges sajátossága a leveleknél és a Jelenések könyvének az, hogy az egyes tartalomjegyzékek egymással összefüggésben vannak és így, hogyha azokat egyvégtében leírjuk, azok áttekinthető összefüggő rendszeres egészet adnak :

Lássuk erre például a Galatához írt levél tartalmát: Galatzia Tartományban a' Keresztyének ilyen érteleme kezdettek vala elcsalattatni. A Keresztyénségre megtért Pogányoknak nem elégséges a' hit a' megigazulásra, hanem a' Móses Törvényét-is megtartaniok szükség. Ezen érteleme megzafolására az Apostol ebben a Levélben ezeket mutogatja. (I) Hogy az ő általa prédikáltatott Evangyéliom olyan igazság; a' mellyhez semmit nem kell tóldani. R. I. II. (II) Hogy a' kik hit által megigazúlnak a' Törvénynek ígájától szabadok. R. III. IV. (III) Az a' szabadság mire kötelezi a Keresztyéneket R. V. VI.

I. Rész. A Köszöntés 1—5. (I) Hogy az ő általa hirdettetett Evangyéliomhoz semmit nem kell tóldani ilyen renddel mutogatja az Apostol. (1) Átok alá rekeszti azt a' ki azon kívül valamit hirdet 6—9. (2) Abban Isteni dolgok vagynak, a' mellyeket ő nem emberi tanításból, hanem Isteni jelentésből vett 10—24. II. Rész. (3) A' fő Apostolok-is őtet a Pogányok közzé Istentől rendeltetett Apostolnak lenni megesmérték 1—10. (4) Ő a' Tzerómóniáknak megtartások körül habozó Pétert elleneállhatatlanul meggyőzte; megmutatván azt: hogy az ember hitből igazúlmeg a Törvénynek tseledete nélkül 11—18. Mert a' hívő ember a' Kristussal együtt megelevenítettetett az új életre. Az olyan pedig a' Törvényre nézve meghólt 19—21.

III. Rész. (II) Hogy a' kik hit által megigazúlnak, a' Törvénynek ígájától szabadok így próbálja. (1) Mert azok Sz. Lelket vésznek a' kinek munkái nem a' testnek gyakorlása 1—5. (2) Mert azokat a' hit Ábrahám magvává teszi 6—9. (3) Mert a' kik a Törvénynek ígája alatt vagynak, átok alatt vagynak, már pedig a' Kristus a' Törvénynek átka alól megszabadított 10—14 (4) Mert az Isten Testamentomában az Ábrahám magvának a' Kristusnak megígértetett hogy az ő idejében a' Pogányok öröksége megáldattatik 15—18. (5) Mert a' Törvény azért adatott vólt, hogy a' Kristusra vezető-mester lenne, minekutánna azért eljött a Krisztus, nintsenek a' hívők a Törvénynek ígája alatt 19—29. IV. Rész. (6) Mert a Törvénynek ideje alatt a' fiak szolgálat alatt vóltak, de a' Kristus azért jött hogy a fiakat szabadságba helyeztesse 1—7. Nem kell tehát a' bálványoknak szolgálatja alól egyszer kiszabadult hívő Pogányokat ismét szolgálat alá kötelezni 8—10. (7) Mert ha a' megtért Pogányok a' Törvénynek ígája alá adják magokat, az Apostol szolgálatja mellyet buzgó szeretettel vetek vala haszontalanná lészen ő közöttök 11—20. (8) Mert miként Ábrahámnak nem a' szolgátólól

hanem az ígéret szerint született fia lett örökössé. Úgy nem a' Törvénynek szolgálatja alá rekesztettek; hanem az ígéretnek fiai léznek az igazságnak örökösivé 21—31.

V. Rész. (III) Az ő Szabadságokban a' Keresztyének miként viseljék magokat; így világosítja. (1) Inti őket, hogy abban a' szabadságban erősen megálljanak 1—6. (2) Pirongatja azokat kik attól a' szabadságtól elhajlani kezdettek 7—12. (3) Oktatja őket, hogy az ő szabadságokkal bűnnek szabadosan való tselekedésére vissza ne éljenek, hanem abban Lélek szerint járjanak, mert a' Sz. Lélek szerint való élet szabadítja-meg az embert a' Törvénynek kárhóztatása alól 19—26. VI. Rész. A' Lélek szerint való élet pedig mire kötelez, így magyarázza. (1) A hitben erőtelenekeket meg ne utáljuk, hanem építsük 1, 2. (2) Magunkról kevélyen ne ítéljünk 3. (3) Magunkat vizsgáljuk-meg előbb mint másokat 4, 5. (4) Az Evangyéliomi Tanítókhoz háládatosok légyünk 6—8. (5) A jótéteményben meg-ne restüljünk 9, 10. (6) Utóljára a' Környülméletkedésnek szükséges voltát állítókat kárhóztatván Levelét bé-rekeszti 11—18.

Ilyen, vagy ehhez hasonló tartalommutatót sem a régi görög, latin, sem a német, angol és holland nyelvű bibliákban nem találtam.

Ilyen tartalomjegyzék készítéséhez széleskörű, alapos, rendszeres tudás kellett, úgyhogy méltán fakad lelkünkől a vágy annak megtudása iránt, vajjon ki írhatta ezt?

Minden valószínűség a mellett szól, hogy az illető tudós a debreceni Kollégiumnak volt professzora. Ha a professzorok névsorát nézzük, 1749 körül négy jöhet számításba. Az egyik Szilágyi Tönkö István, aki 1721—51-ig, a másik Tabajdi Sáska János, 1724-től 1751-ig, a harmadik Piskárkosi Szilágyi Sámuel 1742—1759-ig volt professzor s a negyedik Szatmári Paksy István, aki 1747—90-ig professzoroskodott. A két előbbi említett professzort talán mellőzhetjük, mert előbbi a ius naturae et gentium, utóbbi a keleti nyelvek és héber régiségtan tanára volt s mint idősebb embereket a sajtó alá készítés munkájával bajosan terhelhették annál kevésbé, mert a másik két professzor fiatal ember volt. A kettő közül is Szatmári Paksy István 1747-ben a történelmet, latin és görög nyelvet tanította, viszont Piskárkosi Szilágyi Sámuel az 1747 június 26-án meghalt apját követte a hittani tanszéken. Ez a Szilágyi Sámuel, a későbbi püspök, lángoló eszével és hatalmas szellemével megfelelő tudású és kellő önállóságú volt ahhoz, hogy ilyen munkát végezzen.

De vajjon Szilágyi Sámuel készítette-é hát csakugyan? Erre vonatkozólag semmi bizonyos nyomra nem találtam eddigi kutatásaim során; de olykor igen apró dolgok mutatnak

rá a valóságra. 1789-ben Pozsonyban megjelent egy könyv, amelynek a címe: „Voltér Urnak Henriása magyar versekben frantzia nyelvből fordítottatott a Tiszán-túl levő reformatusok’ districtusának néhai nagy érdemű superintendense idősb Szilágyi Sámuel úr által.“ Ezt a könyvet az elhunyt püspök fia, szintén Szilágyi Sámuel adta ki, az „Előre való Jelentés“ szerint általa gondosan leírva. Ez a körülmény és az, hogy 40 évvel készült az újszövetség első debreceni kiadása után, nem sok reménységet nyujt. De ha figyelembe vesszük azt, hogy e kiadványban az idegen szavak épúgy magyaros kiejtés szerint vannak írva (Ulisszes, Voltér, Lejbnitz, Fontenell, Éneis stb.), mint ahogy az 1749-es debreceni kiadás bibliai nevei (l. e. dolgozat II. 4. d ^α és β alatt felsorolt példákat), akkor már valamelyes támpontot kapunk. Ha pedig hozzávesszük a helyesírásnak azt a módszerét, amely szerint az 1749-es debreceni kiadás több ízben a birtokos személyrag j-s alakját írja TKM j-tlen alakja helyett, például (l. II. 4. a) Királyja, Királyjaik stb. Királlya, Királlyaik stb. helyett s ugyanezt a helyesírást találjuk Henriás fordításában is (4. lap), míg a Debrecenben megjelent későbbi kiadások szövegében ez a helyesírás alig található, akkor én már elegendő alapot látok ahhoz, hogy Szilágyi Sámuel munkájának merjem állítani a tartalomjegyzék szövegét.

Mindezeket összevéve, kétségtelen dolog, hogy Debrecen, a nyomdája által, több ízben meghozta azt az áldozatot, hogy a XVIII. század második felében egyre nehezebben hozzáférhető és az utolsó évtized híján csakis külföldön nyomtatott bibliáknak újszövetségi része könnyen hozzáférhető legyen az ifjúság és a polgárság számára. Bizonyos az is, hogy e kiadások létrejövetelében megnyilvánult az irodalmi gondolkozás és az alapos tudományosságon felépült önállóság. Éppen ezért ezek a kiadványok Debrecen jelentőségét és értékét öregbítették.

Az a körülmény, hogy az 1821-ben megjelent legutolsó debreceni kiadás óta 121 esztendő telt el és eleddig senki sem foglalkozott e kérdéssel, jelentheti azt, hogy a debreceni kiadások méltatása nem égető kérdése a tudománynak, de én mégsem tartom hiábavalónak azt az időt, amelyet a magyar bibliatörténelem e részletének megismerésére fordítottam s jól esik remélnem, hogy az érdeklődők sem sajnálják azt az időt, amelyet tanulmányommal eltöltének.

Név- és tárgymutató.

(A római szám a füzetet jelzi.)

- Abádi B. VIII 9
 ACs 2¹⁵ VII 5
ἀδελφός 35, VI 2
 áthatvanhetes kiadvány X 19
 alít VII 1—6, VIII 7, VIII 18
 állat VIII 7
 Apáczai Csere VII 3
 archaizmus 34, VI 1
 asszonyállat, asszonyember VIII 7
 atyafi VI 2
 Augustinus 13
 Az Zenth Paal leveley 1
 Bárány György, Szeniczai 3
 Bárczy I. 64
 Beöthy Zs. VIII 2
 Besnyei Gy. 3, 13
 beszíd (*λόγος*) VIII 6
 Betoldások Sylvesternél VIII 4
 Bírák 71
 Brandscheid 11
 Comma Ioannaeum VIII 2
 Complutum 10
 Czeglédyl 5
 Czeglédyl 2 6
 Dankó J. VIII 9
 Debreceni kiadású újszövetség
 VII 2, 4, X 1—26, X 1
δικαιοσύνη 18
 doxologia 19
 Ecsedi A. 21—23
 elve VIII 7
 Elzevir 10
 Erasmus 1, 2, 10, 67, VIII 2
 Erasmus kiadásai VIII 2
 Erdős J. 41—61, V 1—48, IX 1—14
 Erdős K. 1—40, 62—71, VI 1—7,
 VII 1—6, VIII 1—11, X 1—26
 Esdrás harmadik és negyedik
 könyve 3
 Exodus 71
ἡλιμία 15
 Farkas L. VI 28
 íelebarát VIII 5, 9
 Félegyházy T. 2, 18
 I. Ferdinánd VIII 1
 Ferdinánd királyi herceg VIII 1
 Filó L. 4
 Fordítási elvek : I hű 8, 35
 eredeti nyelv 8, 14
 nyelvtudás 8, 15
 magyar nyelv készsége 8, 16,
 17, 28, 29—32, VI 7
 theologiai képzés 8, 18
 hit 9, 18
 szabadság 9
 szöveghűség 9, 19
 II. szabatos 11, 20
 kifejező 11
 ne terjengős 11, 20
 tömör 11, 20
 közérthető 11, 20
 egységes, következetes helyes-
 írás 12, 27, VI 7, X 13
 dogmatikus 12

- Füskúti Landerer VII 4
 Gáspár P. 71
 Györy V. 4
 Györy—Menyhárt—Filó VII 5
 Hall H. I. 9
 hasonlatos beszéd VIII 6
 Haszonra fordítás 3
 Hébererekhez VI 4
 Heltai G. 2
 Hodászi L. 2
 Hornyánszky A. 1 Thess 7
 — Zsid 7
 — Róm 7
 Hós 1—4, 25
 husít VIII 7
 hústest VIII 11
 Jn 1⁴² 12
 Jn 13²⁹ VII 6
 Jn 16² VII 5
 Jelenések könyve 5
 Jelenések könyve 1938-as revíziója VI 8—28
 Jel 1—4, 7
 jobb fordítás VI 3
 Jób 1—4 25
 Jóel 25
 Káldi Gy. 3, 4, VII 2
καλός VI 26—27
 Kámory S. 4
 Karner K. 63, VIII 10
 Károli G. 2, 3
 Károli átdolgozott kiadás
 1. Rev. Károli
 Károli revízió 4
 Kecskeméthy I. Márk ev. 6
 Kecskeméthy I. Új testamentom 7
 kedv, isteni kedv, Isten kedve
 VIII 6
 kegyelem VIII 9
κοινή 8
 Komáromi Csipkés Gy. 3, X 1
 Komjáthy B. 1, 18
 Komjáthy B. repetitorium 65
 Komjáthy Benedek zárójelei és
 synonymjai 65—71
 1 Ko 1¹⁸ VI 7
 2 Kor 7
 Körülírások Sylvesternél VIII 4
 Kőszegi bibliák VII 5
 Közel való ember VIII 5, 9
 L 3²³ VII 5
 L 9⁴⁸ c 36—38
 Lachmann 11
 Lapszéli jegyzet:
 Pesthynél 1
 Báránynál 3
 Tárkányinál 4
 Masznyiknál 5
λειτοργός VIII 10
 L 6⁴³ VI 26—27, 28 jegyzet
 Lukács evangyélioma 3, 7
 Luther 2, VIII 3
 Magyar bibliafordítások jelzése
 10—11 jegyzetben
 Magyarázatok Sylvesternél
 VIII 4, 5
 Manassé imádsága 3
 Masznyik E. 5
 Masznyik1 5
 Masznyik2 6, 17
 Máté ev. újabb revízióban 71
 Melius 2
 Menyhárt J. 4
 Merk 11
 Michaelis W. 71
 Miksa királyi herceg VIII 1
 Misztótfalusi Kis M. 3, VII 2, X 2
 modernség 22, 34
 Mt 5¹³ VI 26
 Mt 5³⁶ 14
 Mt 6²⁷ 15
 Mt 20³¹⁻³³, 38—40
 Mt 24³⁴, 62
 Mt 24⁴⁶ 16
 Nádasdy T. VIII 1
 népies 33
 níkik, némely VIII 7
 Novák L. VIII 1
 Nyelvjárási jellegzetességek
 X 2—10
 nyelvtani különbségek X 11
 Oktató Intés 3
 Orosz Á. VI 8—28

- οὐρόσνα* VI 24
ὄχλος 35
 öreg Károli 11, 14
 Nestle 11
 Páriz-Pápai szótár VII 3
 Patzkó Ág. F. VII 3
 Pesthinus, Gabriel Pannonius 1
 Pesthy G. 1, 13, 17, 38
 Pethe F. 3, VII 3, 4
πέτρος-πέτρα 12—14
 Pintér J. VIII 2
ποιῆσαι 15
 Pótlás 64, 71
 Próbafüzet 7, 25—36
 R VIII 10
 R 8 értelmezése 41—61
 R 9—11 értelmezése V 1—48
 R 12 értelmezése IX 1—14
 Raffay S. 6, 71
 részek tartalomjegyzékei
 VI 7, X 23—25
 Részek új beosztása VI 5
 Reuss E. 1872 9
 Rev. Károli 5
 Rev. Luther VI 25
 id. Révész I. VIII 9
 rosszabb fordítás VI 4
 Sajtóhiba igazítás 64, 71 X 16
 Salamon példabeszédei 71
 Sárospataki újszövetség VII 4
 — biblia VII 4
 Schaff F. 9, VIII 2
 Scrivener 11
 von Soden 11
 Soós I. 5
 Souter 11
 Statisztika 7
 Stephanus Henrik 10
 Stephanus Róbert 10
 Sylvester Pannonius Johannes
 2, 13, VIII 1
 Sylvester1 10
 Sylvester2 10, VIII 9
 Sylvester—Franklin VII 6
 Szabó J. 4, VII 5
 szellem 33
 szellet VIII 6
 Szenci Molnár A. 3, 18, VII 2,
 VIII 1
 Szent István-Társulat újszövet-
 sége 6
 Szepesy Ignátz, Négyesi Báró 4,
 VII 5
 Szilágyi Sámuel piskárkosi
 X 25—26
 Szily K. NyÚSz VII 3
 Szimonidesz L. 5
 Szombathi János VII 3
 Szöveg, görög 9, VIII 3
 Szövegkritika X 20
 Tárkányi B. József 4, VII 5
 tárgyi tévedések 22
 tettetes szentségű (hypokrita)
 VIII 6
 textus receptus 10
 Tischendorf 11
 Torkos A. 3
תּוֹמָת VIII 3
 Tóthfalusi VII 6
 Trattner J. VII 4
 Trattner M. VII 4
 Trattner és Károlyi VII 4
 Tregelles 11
 Trócsányi Z. VIII 3
 „Új Károli-revizió“ 32
 Újonnan átdolgozott kiadás 1938
 71, VI 1, VII 6
 Váradi biblia 3, VII 2
 Vasady B. X 19
 Versekre osztás 10
 Versek új beosztása VI 5
 — az újszövetségben VI 5
 Vizsolyi biblia 2
 Vulgata 1, 4, 5, 68, VIII 2
 Weiss B. 11
 Westcott—Hort 11
 Weymouth 11
 Zárójelek Komjáthynál 1, VIII 10
 — az 1938-asban VI 6
 — Karnernél VIII 8
 Zoltai L. X 19
 Zso 42—44 25

**Az „Újszövetségi Füzetek“
eddig megjelent számainak tartalma:**

1. füzet. *Az újszövetség magyar fordításai a reformation óta — Az újszövetség fordításainak alapelvei példákkal. — Ecsedi A., A legnagyobb apostol (könyvismertetés). Ára 50 fillér.*
2. füzet. *Néhány megjegyzés az új Károli-revizio próbafüzetére. — Alázatosság. — Nyiljanak meg a szemünk. Ára 40 fillér.*
3. füzet. *Erdős József, Pál apostol római levele nyolcadik részének értelmezése. — Erdős Károly, Miképpen állhat meg a Máté 23 : 34 verse? — Lic. Dr. Karner K., Máté evangéliuma (könyvismertetés). Ára 50 fillér.*
4. füzet. *Komjáthy Benedek zárójelei és synonymjai. Ára 40 fillér.*
5. füzet. *Erdős József, Pál apostol római levele 9—11. részének értelmezése. Ára 1 pengő.*
6. füzet. *Erdős Károly, Átdolgozás vagy revizio. — Orosz Árpád, A Jelenések könyve 38-as reviziojának bírálata. Ára 80 fillér.*
7. füzet. *Az alit ige az újszövetség Károli- és Káldi-féle fordításában. Ára 40 fillér.*
8. füzet. *Az első teljes magyarnyelvű újtestamentom. — Karner K., Pál apostol levele a Rómabeliekhez (könyvismertetés). Ára 40 fillér.*
9. füzet. *Erdős József, Pál apostol római levele 12. részének értelmezése. Ára 40 fillér.*
10. füzet. *Erdős Károly, Az újszövetség debreceni kiadásai. Név- és tárgymutató. Ára 2 pengő.*

A tíz füzet ára egyszerre rendelve 5.50 P.

Inhaltsverzeichnis der Neutestamentlichen Hefte (Újszövetségi Füzetek) Nr 1—X.

Redigiert und herausgegeben von D. Karl von Erdős, Professor,
Debrecen, Ungarn.

- I. K. v. Erdős, Die ungarischen Übersetzungen des NT seit der Reformation. — Die Grundsätze der Übersetzung des NT mit Beispielen. — Der grösste Apostel (von A. Ecsedi), rezensiert.
- II. K. v. Erdős, Einige Bemerkungen zum Probeheft der neuen Károli-Bibelrevision. — Praktische Auslegungen: 1. Demut. — 2. Lasset uns die Augen auf tun.
- III. Joseph v. Erdős, Erklärung des VIII. Kapitels des Römerbriefs. — K. v. Erdős, Erläuterung Matth. XXIII, 34. — Das Evangelium Matthäi (von K. Karner), rezensiert.
- IV. K. v. Erdős, Die Klammern und Synonymen bei B. Komjáthy.
- V. Joseph v. Erdős, Erklärung der IX—XI Kapitel des Römerbriefs.
- VI. K. v. Erdős, Umarbeitung oder Revision. — Á. Orosz, Kritik der neuen (1938) Revision der Offenbarung.
- VII. K. v. Erdős, Das Zeitwort „alít“ in den Übersetzungen von Károli und Káldi.
- VIII. K. v. Erdős, Die erste vollständige ungarische Übersetzung des NT Sylvester, 1541). — Der Römerbrief (von K. Karner) rezensiert.
- IX. Joseph v. Erdős, Erklärung des XII. Kapitels des Römerbriefs.
- X. K. v. Erdős, Die Debrecener Ausgaben des NT. — Index.

Contents of the New Testament Pamphlets (Újszövetségi füzetek) Nos. I—X.

Editor Charles de Erdős D. D., Professor, Debrecen, Hungary.

- I. *Ch. de Erdős*, The Hungarian Translations of the N. T. since the Reformation. — The Fundamental Principles of the Translation of the N. T., with illustrations. — The Greatest Apostel (by *A. Ecsedi*), a review.
- II. *Ch. de Erdős*, Some Remarks on the Proof-sheets of the New Károli-Revision. — Humility. — May Our Eyes be Opened.
- III. *Joseph de Erdős*, Explanation of Rom. VIII. — *Ch. de Erdős*, Exposition of Mat. XXIII v. 34. — The Gospel of St. Matthew (by *Ch. Karner*), a review.
- IV. *Ch. de Erdős*, The Brackets and Synonyms of B. Komjáthy.
- V. *Joseph de Erdős*, Explanation of Rom. IX to XI.
- VI. *Ch. de Erdős*, Revision or Improvement. — *Á. Orosz*, Criticism of the New (1938) Revision of the Revelation.
- VII. *Ch. de Erdős*, The Verb "alít" in the Translations by Károli and Káldi.
- VIII. *Ch. de Erdős*, The First Whole Hungarian Translation of the N. T. (by *Sylvester* 1541). — Explanation of the Epistel to the Rom. (by *Ch. Karner*), a review.
- IX. *Joseph de Erdős*, Explanation of Rom. XII.
- X. *Ch. de Erdős*, The Debrecen Editions of the N. T. — Index.

